

TÜRK KIZILAY MÜESSESESİNİN MİLLETLERARASI KIZILHAÇ İLE OLAN MÜNASEBETLERİ

Dr. Leylâ ÖZCAN

G İ R İ Ő

İnsanlık tarihine bir göz atacak olursak, harplerde yaralanan ve hastalananlara bakmakla vazifeli bir teşkilâtın mevcudiyeti ile karşılaşmak için, 19 uncu asrın ortalarına kadar çıkmamız gerektiğini bir taraftan teessüfle, diğer taraftan ise memnuniyetle müşahade etmekteyiz. Teessüfümüzün sebebi o zamana kadar böyle bir teşkilâtın kurulmamış olması dolayısıyla medeniyetin ve insanların uğradığı kayıplar, sevinmemizin sebebi ise nihayet böyle bir teşkilâtın kurulabilmesi ile insanlığın kaydettiği gelişmedir.

İlk çağlardan modern zamanlara kadar görülen insanlık misalleri Beşerî Hukukun ve Kızılhaç fikrinin tekâmülüne hizmet etmişlerdir.

İnsanî fikirlerin kabulü bakımından Roma Hukukuna bakacak olursak, Roma Hukukunun bidayette sert ve dar olan kaidelerinin bilâhare Yunan Felsefesi ve Hristiyanlığın tesiri ile yumuşatıldığını görürüz. Bununla beraber, Roma Hukuku bugünkü Devletler Hukukunun teşekkül âmillerinden olan beşerî kardeşlik ve insanların eşitliği fikirlerine kapalı kalmıştır. Romalılarda ilk zamanlarda her yabancı düşman olarak telâkki ediliyordu. Romalılar harpte kazandıkları ve işgal ettikleri yerlerin hâkimi mutlakı oluyorlar ve mağlûpların şehir, ülke, toprak, su, mabet, eşya ve beşerî ve ilâhî bütün varlıklarına birden sahip sayılıyorlardı. Hattâ mağlûpların hayatlarını bağışladıkları takdirde dahi yine bu kimseler emirlerine âmade kalıyorlardı. Romalılar bazen mağlûp ettikleri kavimleri kendi ahalilerine karıştırıyorlardı. Fakat ekseriya, mağlûpların Devlet hesabına esir olarak satıldıklarını müşahade ediyoruz. Böylece yüz binlerce esir satılmıştır.

İlk çağların müesseselerinden biri olan esaret, hristiyanlığın kabulüne kadar bütün moralistler tarafından hiç bir itiraza uğramadan Romada ve Yunanda tatbik edilmiştir.

Romalılar harp esirlerine bilhassa kendilerine karşı cesaretle çarpışan kumandanlara çok fena muamelede bulunmuşlar, bunları zafer arabaları önünde yarı çıplak bir vaziyette yürüttükten sonra hapisanelere atmışlar ve bu kimseler orada açlıktan, susuzluktan veya diğer kötü yaşama şartlarından dolayı az zamanda ölmüşlerdir. Fakat Romada verilen söze, sadakata fazlasıyla ehemmiyet atfedildiğinden bu husus akdedilen muahedelere saygıyı intaç etmiştir. Bunun yanında Romalılar, Elçilere saygı prensibini de tatbik ediyorlardı. Hattâ o kadar ki, mütekabiliyet şartını aramıyorlar ve yabancı memleketler Romalı elçilere gerekli saygıyı göstermedikleri zaman bile onlar yabancı elçilere saygıyı ihmal etmiyorlardı.

Roma İmparatorluğu kurulduktan sonra Romalılar, beş asır boyunca Roma Sulhu diyebileceğimiz bir devir yaratmışlardır. Milâttan evvel 4. asırdan itibaren Romalı diktatör Camille mağlûplar muvacehesinde beşerî bir politikanın faydalarını anlamış ve tatbik etmek istemiş fakat bir şehrin yağma edilmesine müsaade etmeyince sürgün edilmiştir. Bilâhare Romada yavaş yavaş bu diktatörün insanî fikirlerine doğru bir temayül kendini göstermiştir. Filhaka artık beşerî esaslara kıymet verilmeye başlanıldığını ve meselâ su kaynaklarının zehirlendirilmesi usulünün artık iyi karşılanmadığını ve tatbik edilmediğini ve bazen silâhsız olan bir hasmın hayatının bahşedildiğini görmekteyiz.

Büyük Romalı mütefekkir Cicero ilk defa olarak «Caritas humani Generis» yani «Beşerî varlığa yardım» dan bahsetmiş bulunmaktadır¹. Roma İmparatoru Auguste, Romanın ilk zamanlarındaki sert fikirlerle mücehhez olmayıp daha insanî fikirlere sahipti.

İmparator Auguste zamanında doğmuş bulunan İsa'nın ortaya attığı Hıristiyanlığın beşerî prensipleri, o zamana kadar mevcut beşerî prensiplerden daha insanî ve sayıca daha fazla bulunmakta idiler.

Cicero, Scipion ve Terence'in felsefî fikirleri Stoisizm doktrinine bağlanıyorlardı, fakat bu ahlâkî fikirler, sadece fert bakımından mevzuubahis olabiliyorlar, sosyal neticeler tevhit edemiyorlardı. Filozof Seneca Stoisizmin en güzel kaidelerinden biri olan «Homo sacra res homini», «İnsan, insan için mukaddestir» formülünü ortaya atmıştır. Romalı Devlet adamları bazı mahdut insanî pren-

1) *Coursier (H.)* : Etudes sur la formation du droit Humanitaire, s. 15 ve müt.; *Coursier (H.)* : La Convention de Genève dans le droit International, Revue International de la Croix - Rouge, Mai 1954, s. 344.

sipleri benimsemişlerse de bunlar bidayette daima hıristiyan dinini kabul edenlere en gayrî insanî muamelelerin yapılmasını hoş karşılamışlardır. Binaenaleyh Roma Hukukunda insanlar arasında eşitlik prensibi hıristiyanlığın inkişafına rağmen kendini göstere-memiştir.

Kiliseler kendilerine sığınan kimselerin zorla alınıp öldürülme-lerine mani olmuşlar ve kendilerine sığınan kimselere melce hak-ki tanımışlardır. Ancak modern devletlerin haiz oldukları âmme kudreti kuvvetlenince kiliselerin melce hakkı tanınmaları hususun-daki bu kaide tatbik edilmez olmuştur.

Yedinci asrın başında Hazreti Muhammet tarafından yayılan İslâm dininde de birçok beşerî kaidelerin mevcut olduğu görülür. Hazreti Muhammet Hıristiyanlık dininde olduğu gibi bütün insan-ların değil, fakat bütün müminlerin kardeş olduklarını kabul et-mektedir. Filhakika müslümanlık siyasî camiasının temel direk-le-rini; hürriyet, müsavat, kardeşlik ve adalet mefhumları teşkil et-mekteydi².

Dokuzuncu asrın sonundan modern Devletlerin zuhuruna ka-dar devam eden Feodalite zamanında, Krala kadar devam eden uzun bir hiyerarşi hâkimdi. Ziraatle meşgul köylüler bir tehlike anında Beylerin himayesine sığınıyorlardı. Bu suretle iktidar bölünmüş bir vaziyette bulunuyordu ve her feodal bey iktidarın bir parçasına sa-hipti. Feodal beyler hâkim sıfatıyla cezalar verebildikleri gibi on-ların «Hususî Harp Hakları» da vardı. Bu hususî harplerin, esir-lerin miktarını arttırarak onlardan kurtuluş parası almak husu-sunda suiistimal edildiğini müşahede ediyoruz.

989 senesinde Charroux Konsil'inde bir hususî harp esnasında kiliselere ve manastırlara tecavüz eden, fakirlerin eşyalarını çalan veya kiliselerdeki talebelere fena muamelelerde bulunan herkesin afaroz edileceği hususundaki «Cenabı Hakkın Sulhü» formülü be-yan edilmiştir.

990 senesindeki Narbonne Konsili, 994 te Anse ve 997 senesin-deki Limoges Konsilleri bu muafiyeti tüccarlara, hacılara, ziraat-çilere ve ailelerine, değirmenlere ve çift hayvanlarına da teşmil et-mişlerdir. 1016 da Verdun Konsili Lyon, Besançon, Auxerre ve Soi-sons dinî taksimatları arasında bir sulh cemiyeti kurmuştur. Bu sulh cemiyetinin âzaları köylüleri veya satıcıları ele geçirmekten

2) *Rechid (A.)* : L'Islam et le droit des Gens, Recueil des Cours, 1937, s. 931.

hayvanlarını almaktan, evleri yakmaktan, üzüm bağlarını mahvetmekten, değirmenleri yıkmaktan, imtina edeceklerine dair yemin ederlerdi. Bu yeminlerine aykırı hareket etmelerinin müeyyidesi afaroz edilmektir. Orta çağda afaroz edilmiş olanların hiçbir sosyal mevki kalmıyordu. Bunlar cemiyet dışına bırakılıyorlardı. Beşerî hukukun başlıca mefhumu olan muharip olmayanlar arasındaki tefriki ihtiva etmesi hasebiyle, bu yemin formülü çok ehemmiyetlidir.

«Cenabı Hakkın Sulhü» müessesesinin yanında «Cenabı Hakkın tatili» müessesesini görüyoruz. Bu müessese evvelâ 1027 senesinde Elne Konsili tarafından ihdas edilmiştir. Buna göre, Cumartesi günü öğleden sonra saat üçten, pazartesi günü sabahı saat altıya kadar olan müddet zarfında düşmana tecavüzde bulunmak herkese yasak edilmişti³. Bu müddet zarfında insanlar, Allaha karşı vazifelerini ifa edeceklerdir.

1179 da toplanan Latran Konsili Hıristiyanlar arasında yapılan harplerde harp esirlerinin, esir olarak satılmalarını men ettikten sonra, bu esirlerin bir fidyeyi necat mukabilinde serbest bırakılmaları âdet olmuştu. Bu devirdeki hukukçular, hıristiyanlar arasındaki harpte fidyeyi necatin esaret yerine kaim olduğunu fakat Hıristiyan olmayanlar muvacehesinde esaretin caiz olduğunu bildirmişlerdir. 18 inci asrın başındaki harplerde, harp esirlerinin kütle halinde öldürüldüklerini görüyoruz. Fakat sonraları bu öldürme usulünden vazgeçilmiştir.

Orta çağa kadar yaralı düşmanların ve harp esirlerinin umumiyetle galiplerin arzusuna tâbi olduklarını görmekteyiz. Ancak tarihte, bazı hükümdarlar tarafından verilen insanlık misalleri de kaydedilmiş bulunmaktadır. Fakat bunlar hem nadir ve hem de bu sebeple çok şayanı dikkattir. Bu insanlık misallerinden biri, M. E. VI. asırda Kral CYRUS'un düşmanı bulunan yaralı Kaldelileri kendi yaralıları ile aynı sıhhî bakıma tâbi tutmuş olması; diğer misal ise, Türk hükümdarı Selâhattin Eyyubî'nin 1189 - 1192 yıllarında 3 üncü Haçlı Seferinde, Saint Jean Şövalyelerinin, müslüman ordusu karargâhına gelerek yaralı hıristiyanlara bakmalarına müsaade etmesi keyfiyetidir. Bilâhare, dinî emirler ve medeniyetin inkişafı sayesinde çok yavaş bir gelişme kendini göstermiş bulunmaktadır. Gerçekten, eski zamanlardan beri doktorlar ordularla birlikte harbe gidiyorlardı. Fakat ancak 16 ncı asırdadır ki orduda bir sıhhiye hiz-

3) Bu tatil bilâhare Noel ile diğer dinî bayramlara da teşmil edilerek cem'an senede iki defa devamlı olarak 5 hafta müddet kabul edilmiştir.

metnin kurulduğunu görebiliyoruz. Bu hizmet ise bazı sebeplerden dolayı çok kifayetsiz bulunmakta idi. Çünkü, sadece kendi milletinden olan yaralılara bakıyordu ve o zamanki harpler tek muharebe ile sona erdiğinden, muharebeden sonra artık yaralı askerlerin sıhhati ile de hiç alâkadar olunmuyordu. Yine 16 ncı asırdan itibaren ki, yaralı ve esirlere hürmet edilmesine ve sıhhi bakımları hususunda muharip ordu şefleri arasında iki taraflı anlaşmalar yapılmasına başlanılmıştır. Filhakika 1581 ile 1865 seneleri arasında bu şekilde 291 anlaşmanın yapılmış olduğu müşahede edilmektedir.

Devletin harp selâhiyetlerini hudutlamak isteyen Âdil Harp nazariyesine göre ise, bir harbin âdil olabilmesi için 3 unsurun mevcudiyeti aranıyordu.

1 — Harp, selâhiyetli bir otorite tarafından kararlaştırılmış olmalı.

2 — Harbin sebebi haklı olmalı.

3 — Harp iyi niyetle yapılmalıdır.

Bu nazariye pozitif Devletler Hukukuna yerleşmiş değildir⁴.

Âdil Harp nazariyesinden sonra, Skolastik Teoriler tarafından artık bir harbin âdil olup olmadığı değil, fakat harp yapma selâhiyeti nazara alınmağa başlıyor. Harp etme hakkı, Devletlerin kendilerini tehdit eden tehlikelere karşı, kendilerini müdafaa etmek vazifelerinden doğuyor. Harbin âdil olup olmadığını bilmek hukukî değil, fakat ahlâkî ve siyasî bir mesele oluyor. Grotius, harp hukukunun, beşerî prensipleri bilmemezlik edemiyeceğini bildiriyor⁵.

Sen Jan Şövalyeleri, Haçlı Seferlerinden itibaren harpte ve sulhteki yaralılara din ve ırk farkı gözetmeksizin bakmaktaydılar. Bu şövalyelerden sonra Malta Şövalyeleri de harp meydanlarındaki hasta ve yaralılara yapılan sıhhi bakımı ilk defa olarak gerçekleştirmişlerdir.

17 nci asırda Kızılhaçın öncüleri olarak sayılabilecek şahsiyetleri görürüz. Bunlardan Pierre Bachelier de Gentes harp meydanlarında terk edilmiş hasta ve yaralıları sırtında, daha mahfuz yerlere götürmüş ve onların acılarını dindirmeye çalışmıştır. Claude Pierron de Chamousset, Fransız orduları sabit hastahaneleri gene-

4) *Belik (M. R.)* : Devletlerin harp selâhiyetinin tahdidi ve milletlerarası ihtilâfların sulh yolu ile halli usulleri, s. 4 ve müt.

5) *Coursier (H.)* :: Etudes sur la Formation du Droit Humanitaire, s. 19 ve müt. s. 449.

ralligine tâyin edilmiş ve «Askerî Hastahaneler hakkındaki hatıra»larında (fikir ve tenevvür bakımından böyle ilerlemeler kaydedilen bir zamanda insanî duygular bakımından bir şey kaybedilmemiş olduğunu isbat etmek ve Milletlerarasında insanlığın talep ettiği bir keşfi ikame etmek lâzım gelmez mi?) demiştir. Ayrıca Prusyalı askerî doktor J. L. Schmucker 1776 da neşrettiği «Melanges» adlı eserinde harbin hemen akabinde yaralılara bakılmadığı, çünkü evvelâ bunları barındıracak bir yer tedarikine çalışıldığı ve bilâhare bunların oraya taşınması icap ettiğini bildirmekte ve bunun için muhasımların harpten evvel yaralıların muayyen bir yerde toplanarak bakılmaları hususunda anlaşmaları icap ettiğini yazmaktadır.

Eskiden sivil halkın harpte muhasım sayıldığı ve askerlerin maruz kaldığı tehlikelerle karşılaştığı muhakkaktır. Harp etmeyenlerin himayesi hakkındaki ilk teşebbüs 1619 da Kardinal Belarmin tarafından yapılmıştır. Sivil halkın himayesi hususunda ilk sözleşme 1759 da Avusturya ile Prusya arasında yapılmıştır. Buna göre bazı şehirler bitaraf sayılmış ve bundan hem sivil halk hem de sıhhî bakıma tâbi tutulan askerler istifade etmişlerdir. Bu sözleşme aynı zamanda «Emniyet ve Sıhhiye mıntıkları» hakkındaki ilk misali de teşkil etmektedir⁶.

18 inci asırda Fontenay Harbinden sonra Kral XV inci Lui'ye yaralı düşman askerlerine ne muamele yapalım diye sorulduğunda, şöyle cevap vermiştir: «Tamamile kendi askerlerimizin tâbi olduğu muamele yapılsın; zira onlar yaralı oldukları içindir ki, artık düşman değildirler». Ayrıca Fransız ihtilâli zamanında neşredilen bir kararnamede «Harp esirleri, vatandaşlar gibi millet ve kanunların himayesindedirler» hükmü konulmuş bulunmakta idi.

Yaralı ve esirlere hürmet ve sıhhî bakımları hakkındaki tatbikatın yapılması hususunda hükümdarların hattı hareketi ve iki taraflı anlaşmalarından başka, müttefiklerin fikirlerinin de önemli rolü olmuştur. «Harp ve Sulh Hukuku» adlı eserile milletlerarası hukuka pek çok hizmet etmiş bulunan Hugo Grotius (1583 - 1645), bu eserinde «Milletlerarası müsellâh ihtilâflarda insanlık kaidelerine riayet edilmesi icabettiğini» ehemmiyetle belirtmiş bulunmaktadır. Yine büyük müelliflerden J. J. Rousseau 1762 senesinde şöyle yazıyordu: «Harp, insanlar arasında değil, Devletler arasında bir münasebettir ve bunda fertler arızî olarak ve insan olduklarından değil, asker olduklarından dolayı düşmandırlar. Harbin sonu düş-

6) *Coursier (H.)*, op. cit., s. 60 ve müt.

man Devletin imhası olduğundan, elinde silâh olanları öldürmek hakkı vardır, fakat bunlar silâhlarını bıraktıkları andan itibaren düşman olmaktan çıkarlar ve artık sadece birer insan oldukları içindir ki artık onları öldürmek hakkı da yoktur. Harp, neticesi için elzem olmayan hiç bir hak bahsetmez»⁷.

1780 senesinde Fransız kimya profesörü Peyrilhe de, hükümdarların, düşman esirlerine bakılması, askerî hastahanelerin hastalar ve onlara bakanlar için dokunulmaz bir melce olması, yaralıların, hastaların ve onlara bakanların esir sayılmaması ve mübadele edilmeleri hakkında bir kanun kabul etmeleri hususunda fikirleri ileri sürüyordu.

19 uncu asrın ortalarına doğru düşman yaralı ve hastalarının bakımı hususundaki fikirlerin gitgide kuvvet ve ehemmiyet kesbetmesinde İngiliz Miss. Florence Nightingale ile Amerikalı Clara Barton'un mühim tesirleri olmuştur.

Modern hastabakıcı hemşireliğin kurucusu olarak tanınan Florence Nightingale (1820 - 1910)⁸ Türk - Fransız ve İngiliz'lerden mürekkep müttefik kuvvetlerinin Ruslara karşı yaptıkları Kırım harbi zamanında İstanbul'a gelmiş ve 1853 ten 1856 ya kadar Üsküdar'da binlerce yaralı askere bakmış ve kendisi hastahaneye gelmeden evvel % 42 olan ölüm nisbetini % 2,2 ye indirmeye muvaffak olmuştur. Bilâhare İngiltere'ye avdet eden Florence Nightingale, Londra'da bir hemşire okulu açmış, İngilizler de sıhhiye hizmetinde reform yapmak icabedince daima onun fikrine müracaat etmişlerdir. Clara Barton' (1821 - 1912) a gelince, bu asil duygulu kadın da Birleşik Amerikadaki Şimal Cenup harbinde yaralılara büyük feragatle bakmış ve bilâhare Amerikan Kızılhaçını kurmuştur⁹. Ayrıca aynı hizmetleri Kırım'daki yaralılara ifa eden Düşes Helene Pavlovna'yı da burada zikretmemiz lâzımdır.

Fakat şimdiye kadar gördüğümüz bütün bu hareket ve teşebbüsler, bir teşkilâtın kurulmasına ve harp hasta ve yaralılarının himayesinin milletlerarası hukukla müeyyide altına alınmasına he-

7) *Pictet (J. S.)*, La Croix - Rouge et les Conventions de Genève, Recueil des Cours 1950, s. 27 ve müt; Türkiye Kızılay Derneği, 73 yıllık hayatı, s. 5 ve müt.

8) Florence Nightingale, geceleri elinde bir lâmba ile yaralıların yatdığı yerleri dolaşarak her birinin vaziyetini ve acısını hafifletmek için muhtaç olduğu şeyleri kaydettiği içindir ki «Lambalı Hanım» diye de isimlendirilmiştir.

9) *Rimh (Eugene Th)*, L'oeuvre de la Croix - Rouge, 1944, s. 121.

nüz müncer olamamışlardır. İşte bu bakımdan, en büyük hizmeti İsviçreli Henry Dunant'ın ifa etmiş olduğunu müşahede etmekteyiz. 1859 senesi Haziran ayında Fransız - İtalyan müttefik orduları ile Avusturya arasındaki harp en şiddetli safhasına gelmiş bulunuyordu. Gerek İmparator Napolyon kumandasındaki Fransız ordusu gerekse İmparator Victor - Emanuel idaresindeki 250.000 kişilik Avusturya ordusu birbirleriyle böyle aniden karşılaşmayı da beklemiyorlardı. Avusturya ordusu uzun bir gece yürüyüşü ile geldiğinden yorgundu. Fransızlar ise henüz hiç bir şey yiyemeden 24 Haziran sabahı savaşa başlamak mecburiyetinde kalmışlardı. 300.000 den fazla kişinin hazır bulunduğu savaş 5 yerde birden yapılmış ve 15 saat-ten fazla devamlı surette çarpışılmıştı.

Solferino Mevkiinde yapılan bu meydan muharebesinde bir gecede 40.000 kişi harp meydanına ölü veya yaralı olarak düşmüşlerdir. 40.000 kişi kızgın güneş altında yaralı veya ölü olarak harp meydanında kalmışlar, ancak ertesi gün bir kısmının kaldırılmasına başlanabilmiş ve bazıları da orada yaralı aç ve susuz olarak tam 3 gün beklemek mecburiyetinde kalmışlardır. Fakat iş askerleri harp meydanından kaldırmakla bitmemiş, bunlara bakacak bir teşkilât mevcut olmadığından evlerde, kiliselerde ve diğer binalarda barındırılmasına çalışılmış ise de pek bir şey yapılamamıştır. İşte, tesadüfen orada bulunan İsviçreli Henry Dunant bu yaralı askerlerin çektikleri ızdırapları dehşetle görmüş ve ekserisinin sırf zamanında bakılamadıkları için Kangren ve Peritonitten öldüklerini, halbuki daha sulh zamanında yaralı askerlere bakmak üzere teşkilâtlandırılmış bir yardım müessesesi olsa idi pek büyük faydalar sağlanabileceğini düşünmüştür. Gerçi hemen orada, yerli halkın ve bilhassa kadınların muavenetile yaralı askerlere elinden gelen bütün yardımı yapmıştır. Fakat Solferino harbi neticesindeki yaralıların vaziyetini unutamamış ve memleketi olan Cenevre'ye dönünce «Bir Solferino hatırası» adlı kitabını yazmıştır. 1862 de dostlarına tevzi ettiği ve her tarafta derin tesirler bırakmış olan bu kitapta Henry Dunant bir doktrin ortaya atmıyor, sosyal veya felsefî bir sistemi de methetmiyor, sadece Solferino harbinde gördüklerini, 40.000 yaralıyı, ızdırabı, susuzluğu, acıyı ve sivil halkı saran ve yaralı düşmanlara dahi bakmalarına şâmil olan o acıma duygusunu anlatıyor. Henry Dunant'ın bu kitabında sorduğu iki ufak sualdir ki Kızılhaçın kurulmasına ve Cenevre sözleşmelerinin akdine sebep ve temel olmuşlardır. Bu sualler şunlardır: 1 — «Sulh zamanında, gayesi harp-

te yaralılara bakmak olan yardım cemiyetleri kurulamaz mı?». 2 — «Bir kongrenin bu cemiyetlere temel teşkil edecek olan milletlerarası akdî prensipleri kabul etmesi temenni edilemez mi?»¹⁰.

Hakikaten birinci sual Kızılhaç teşkilâtının meydana getirilmesi, ikinci sual de Cenevre sözleşmelerinin akdine vesile olmuştur. Dunant'ın bir fikri de, cemiyetin faaliyetini tabii âfetlere ve sarî hastalıklara da teşmil etmektir. Dunant'ın fikirlerini gerçekleştirmek hususunda talihli olduğu cihet, bütün dünyayı dolaşmış olan kitabının, bilhassa İsviçreli hukukçulardan Gustave Moynier tarafından benimsenmesi olmuştur. Cenevredeki «Âmme menfaatine hadim Cemiyetin» reisi olan Moynier, hukukçu olması sebebiyle, fikirlerini sarîh ve kabili tatbik bir şekle irca etmek kabiliyetini haiz olduğundan derhal Dunant'ın temenni ettiği insanî teşkilâtın tahakkuku şeklini tasarladı. Evvelâ Dunant'ı, reisi bulunduğu «Âmme menfaatine hadim Cemiyet» te bir konferans vermeğe davet etti. «Düşman ordularına gönüllü bir hastabakıcı gurubunun ilhakı» mevzuundaki konferanstan sonra, cemiyet 5 kişilik bir heyetin bu mevzuu tetkikini kararlaştırdı. Sonradan «Milletlerarası Kızılhaç Komitesi» adını alacak olan ve Kızılhaç'ın müessis organını teşkil edecek olan ve 17 Şubat 1863 te toplanan bu 5'ler Komitesi Henry Dunant, Moynier, General Dufour, Dr. Appia ve Dr. Mounoir'dan ibaretti. Moynier Komiteye Milletlerarası bir konkordato projesi sunarak, Devletlerin Cenevreye delege göndermeğe davet edilmesinin kararlaştırılmasına sebep olmuştur. Bunun üzerine 16 Avrupa Devleti Cenevre Kongresine temsilci göndermişlerdir.

1863 senesinde Cenevre'de toplanan ve 16 Devletin askerî doktorlarıyla temsil edildikleri, 36 âzadan mürekkep bu Birinci Cenevre Kongresi, Kızılhaç teşkilâtının temelini kurmuştur¹¹. Bu Kongrede kabul edilen kararlar gereğince, her memlekette gayesi harpte yaralılara bakmak olan yardım cemiyetleri kurulacaktır ve merkezleri Cenevre'deki Komite olacaktır.

10) *Dunant (H.)*, Un souvenir de Solferino, s. 2 ve müt. s. 101, s. 112.

11) «The First Red Cross» eserinin müellifi Cecilia Oldmeadow'a göre Kızılhaç'ın menşei 1863 senesindeki Dunant ile Moynier'in faaliyetleri olmayıp, 1550 - 1614 senelerinde aziz Camille de Lellis'in icraatıdır. Mumaileyh bütün hastalara bakıyordu ve Katolikti. Fakat müellif, iki noktada yanılmış bulunmaktadır: 1 — Kızılhaç Katolik veya Protestan değil, insanî bir teşkilâttir. 2 — Kızılhaç sadece hastalara bakan bir teşkilâttan ibaret değildir. Devletçe ve ordunun sıhhiye hizmetine yardımcı olarak tanınan bir teşekküldür. (Revue Croix - Rouge, 1923, No. 5).

Gönüllü hastabakıcılar beyaz zemin üzerine kırmızı haç işaretini taşıyacaklardır. Ayrıca harp zamanında hastahanelerin, yaralı ve hastaların muharip Devletlerce tarafsız tanınması, ordunun sıhhiye heyetlerini ayırt edecek müşterek bir alâmetin kabulü, ve bu alâmetin bayrak şeklinde istimalinde bu bayrağın çekildiği her yerin tarafsız tanınması da isteniyordu. Fakat bu kararlar resmî mahiyette olmadığından bunlara resmî bir mahiyet vermek için de çalışılmağa başlanmıştır. Bu cümleden olarak, faaliyete devam olunmuş ve İsviçre Cumhuriyetinin, Devletleri bir siyasî Konferansa daveti üzerine 16 Devletin 24 resmî âzası 8 Ağustos 1864 te Cenevre'de toplanmışlardır. Bu siyasî Konferansta Moynier'in ve General Dufour'un hazırladığı proje esas alınmış ve 22 Ağustos 1864 de «Harp halindeki silâhlı kuvvetlerin hasta ve yaralılarının vaziyetlerinin ıslahı» hakkındaki birinci Cenevre Sözleşmesi 12 Hükûmet adına imza edilmiştir. Bu sözleşmenin Cenevre'ye temsilci göndermemiş olan Hükûmetler tarafından da kabul ve imza edilebilmesi için bu Hükûmetlere bir sene müddet verilmiştir. Gerek bu bir senelik müddet içinde, gerekse bilâhare olmak üzere bu Sözleşmenin hemen bütün dünya Devletlerince kabul ve imza edildiğini müşahade ediyoruz ¹².

Daimî bir tarihî kıymeti haiz olan bu Birinci Cenevre Sözleşmesi veya Ana Sözleşme, 10 maddeden ibarettir. Bu maddelerde sadece esaslar vaz'edilmiş olduğundan, bunlar daimî olarak mer'iyette kalmışlardır. Bu ilk ana Sözleşmedeki esas fikir, 6 ncı maddede zikredilmiş bulunmaktadır. Cenevre Sözleşmelerinin bütün sistemini idare eden bu ana kaide şudur: «Hasta ve yaralı askerler hangi millete mensup olursa olsunlar toplanacak ve tedavi edilecekler-

12) 1864 tarihli Cenevre Sözleşmesi, 1864 senesinde Belçika, Danimarka, İspanya, Fransa, İtalya, Norveç, Hollanda, İsveç ve İsviçre; 1865 senesinde İngiltere, Yunanistan ve Türkiye; 1866 senesinde Avusturya ve Portekiz; 1867 de Rusya; 1868 de Papalık; 1874 senesinde İran, Romanya, Salvador; 1879 senesinde Arjantin, Bolivya, Chili; 1880 de Peru; 1882 de Amerika Birleşik Devletleri; 1884 de Bulgaristan; 1886 da Japonya; 1888 de Luxemburg; 1894 de Venezuela; 1895 de Siam; 1896 da Cenubî Afrika Birliği; 1898 de Honduras; 1900 de Urugay; 1903 de Guatemala; 1904 de Çin; 1905 de Meksika; 1906 da Almanya, Brezilya, Kolombiya; 1907 de Panama, Paraguay, Kuba, Dominik, Ekvator ve Haiti tarafından kabul edilmiştir.

dir.»¹³. Beşerî Hukuk bakımından mühim bir inkişaf temin eden bu Birinci Cenevre Sözleşmesi harp esirleri bakımından hiç bir hüküm ihtiva etmediği gibi, sadece Kara harbine kabilî tatbik kaide-leri vaz'ediyordu. Binaenaleyh boşluklar ve noksanlar ihtiva ettiği görülen bu sözleşmeyi tekâmül ettirmek için bu alandaki faaliyetlere devam olunmuştur. Bir taraftan her memlekette 1863 Cenevre Kongresi ile temeli atılmış olan Kızılhaç teşkilâtının anladığı mâ-nada mahallî Kızılhaç (ve Kızılay) Cemiyetleri kurulmuş ve bu ce-miyetlerin birbirleriyle olan münasebetlerini iyi bir düzene sokmak için milletlerarası Kızılhaç Konferans ve Kongrelerine devam olunmuş; diğer taraftan ise Cenevre Sözleşmelerini mükemmelleştirmek için geniş bir faaliyette bulunulmuştur.

İlk Milletlerarası Kızılhaç Konferansı 1867 de Paris'de toplanmıştır. Ondan sonra da Konferanslara devam edildiğini ve 1869 da Berlin'de, 1884 de Cenevre'de, 1887 de Karlsruhe'de, 1892 de Roma'da, 1897 de Viyana'da, 1902 de Petersburg'da, 1907 de Londra'da, 1912 de Vaşington'da, 1921, 1923 ve 1925 senelerinde Cenevre'de, 1928 de La Haye'de, 1930 da Brüksel'de, 1934 de Tokyo'da, 1938 de Londra'da, 1948 de Stokholm'da ve 1952 de Torontoda, 1957 de Yeni Delhi'de ¹⁴ olmak üzere 1957 senesine kadar 19 Konferansın toplandığını görüyoruz ¹⁵. Ayrıca 1899 da La Haye'de toplanan resmî konferansta da Kızılhaç mevzuu ele alınmış ve 1864 de Cenevre Sözleşmesi prensiplerinin deniz harbine de tatbikine karar verilmiştir. Aktedilen bu üçüncü La Haye Sözleşmesi, bilâhare 1907 La Haye Sulh Konferansında tekrar gözden geçirilmiştir. 1907 La Haye Nizamnamesi 17 tane maddesini harp esirlerine ait hükümlere hasret-

13) *Lapradelle (P. de)* : Les Conventions de Genève du 12 Août 1949, Cours, s. 3; *Rousseau (Ch.)* : Droit International Public, s. 564; *Bonfils (H.)* : Manuel de Droit International Public, s. 682 ve müt.; *Werner (A.)* : Les prisonniers de Guerre, s. 9 ve müt.; *Colliard (C. A.)* : Les Institutions Internationales, s. 43; *Huber (M.)* : Le Droit des Gens et l'humanité, Revue Internationale de la Croix - Rouge, Août 1952, s. 655 ve müt.

14) Ekim ayında Yeni Delhi'de toplanan Kızılhaç Konferansında harpte atom silâhlarının ve füzelerin kullanılmaması hakkında bir kararın kabul edilmiş bulunduğu öğrenilmiştir. Bu hususta Milletlerarası Kızılhaç Komitesi, Konferansta müzakere edilmek üzere hazırladığı projeyi Millî Kızılay ve Kızılhaç Cemiyetleri ile hükûmetlere daha önceden göndermiştir (Bak. Projet de regles limitant les risques courus par la population civile en temps de guerre, Comité International de la Croix - Rouge, 1956).

15) Türkiye Kızılay Derneği, 83 yıllık hayatı, s. 9.

miş bulunmakta idi, fakat sonradan bunun dahi kifayetsiz olduğu anlaşılmıştır.

1864 Birinci Cenevre Sözleşmesi'nin tekrar gözden geçirilmesi için 1868 de yapılan teşebbüste muvaffakiyet elde edilememiş fakat, 6 Temmuz 1906 da buna muvaffak olunmuş ve «Harp halindeki silâhlı kuvvetlerin hasta ve yaralılarının vaziyetlerinin ıslahı» hakkındaki İkinci Cenevre Sözleşmesi imza edilebilmiştir¹⁶. Bunu bilâhare 51 Devlet imza ve kabul etmişlerdir¹⁷. Fakat bu sözleşme de insanlığın ihtiyaçlarına kâfi gelmemiş ve 27 Temmuz 1929 senesinde iki tane Cenevre Sözleşmesi daha kabul olunmuştur. Bunlardan birincisi «Harp halindeki silâhlı kuvvetlerin hasta ve yaralılarının vaziyetlerinin ıslahı» hakkındaki ana sözleşmeyi tamamlamakta, ikincisi de La Haye Nizamnamesinin esirler hakkındaki bazı hükümlerini ihtiva etmektedir. Birinci Cihan Harbinde bu iki Sözleşme mer'iyette idiler. Harpten sonra Cenevre Sözleşmeleri işlerinin an'anevî idarecisi olan İsviçre, 1929 sözleşmelerinin 1940 da yeniden gözden geçirilmesi için gayret sarfetmiş ise de, düşmanlar Konferans davetlerinin yapılmasına mani olduklarından Konferans yapılamamıştır. Bunun üzerine Milletlerarası Kızılhaç Komitesi (C. I. C. R.) teşebbüsü ele almış ve 1948 Stockholm Konferansını toplamağa muvaffak olmuştur. Bu Konferansa hem hükümetler hem de Kızılhaç ve Kızılay Cemiyetleri temsilci göndermişlerdir¹⁸. Konferansın reisi, bilâhare Palestin'de Birleşmiş Milletler Teşkilâtının tâyini ile milletlerarası arabuluculuk vazifesini ifa ederken katledilen İsveç Kızılhaçı reisi Kont Folke Bernadot idi.

Birinci Cenevre Sözleşmesinin öncüsü nasıl ki, 1863 Cenevre Konferansı olmuşsa, 1949 Cenevre Sözleşmelerinin öncüsünün de 1948 Stockholm Konferansı olduğunu söylemek çok yerinde olur. Filhakika bu Stockholm Konferansı, ilerde yapılacak olan siyasi Kongrede münakaşa edilecek 4 Sözleşme projesini hazırlamıştır. Ekim 1948 de Milletlerarası Kızılhaç Komitesi (C. I. C. R.), hükû-

16) *Delpech (J.)* : La Conference de revision de la conventions de Genève, R. G. D. I. P., 1906, s. 629.

17) Türkiye La Haye deniz mukavelenamesini 12 Haziran 1907 de imzalamıştır. 1906 tarihli Cenevre Sözleşmesini de haç yerine hilâl istimali ihtirazi kaydiyle 3 Eylül 1907 de imzalamış ve yine aynı ihtirazi kayıtla 1907 La Haye Deniz Mukavelenamesine iltihak edilmiştir.

18) 20 ile 31 Ağustos günleri zarfında toplanan bu Konferansda 50 hükümet ve 52 Millî Cemiyet temsil edilmekte idiler. Bu Konferansda kabul edilen kararlar için Bak. Résolutions, Stockholm, Août 1948.

metlere ve millî cemiyetlere Stockholm projesini göndererek noktaî nazarlarını sormuş ve kendi fikir ve tekliflerini de 1949 da neşretmiştir.

Konferans, İsviçre Federal Meclisinin davetiyle 21 Nisan 1949 da Cenevre'de toplanmış ve 12 Ağustos 1949 a kadar 4 ay faaliyet icra etmiştir. Konferansa iştirak edenleri 3 guruba ayırabiliriz: 1 — İsviçre Hükûmeti tarafından davet edilen Hükûmetler temsilcileri, 2 — Müşahitler, 3 — Eksperler. İsviçre, yeniden gözden geçirilecek olan daha önceki Cenevre Sözleşmelerinden herhangi birini kabul etmiş olan bütün Hükûmetleri Konferansa davet etmiş ve 63 Devlet bu şekilde temsilci göndermişlerdir.

Konferansın ikinci umumî iktimainda kabul edilmiş olan nizamname projesinin 2 nci maddesi, Hükûmetlerarası veya Hükûmet müşahitlerinin iştirakinin Konferans tarafından nizamlanacağını kabul etmişti. Müşahitlerin, eksperlerden farklı olarak reye iştirak hakları da yoktu. Müşahit sıfatıyla Birleşmiş Milletler Teşkilâtı (L. O. N. U.), Milletlerarası İş Birliği (O. I. T.), Dünya Sağlık Teşkilâtı (O. M. S.), Milletlerarası Mülteciler Teşkilâtı (O. I. R.), Cihan Şümül Posta Birliği (U. P. U.), Milletlerarası Muhaberat Birliği (U. I. C.), Milletlerarası Demir Yolları Nakliyatı Bürosu gibi teşekküller Konferansa davet edilmişlerdir. Nizamname projesinin 3 üncü maddesine göre ise eksperler doğrudan doğruya Konferansa davet edilecekler ve hiç bir tahdit olmaksızın müzakerelere ve rey'e iştirak edeceklerdir. Milletlerarası Kızılhaç Komitesi ve Kızılhaç Cemiyetleri Birliği, Konferansa eksper sıfatıyla iştirak etmişlerdir.

Konferans neticesinde kabul edilen 12 Ağustos 1949 Cenevre Sözleşmeleri 4 tanedir:

1 — Harp halindeki silâhlı kuvvetlerin hasta ve yaralılarının vaziyetlerinin ıslahı hakkında 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesi.

2 — Silâhlı kuvvetlerin denizdeki hasta, yaralı ve kazazedelerinin vaziyetlerinin ıslahı için 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesi.

3 — Harp esirleri hakkında tatbik edilecek muameleye dair 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesi.

4 — Harp zamanında sivillerin korunması için 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesi.

12 Ağustosta, Konferansın hitamında 17 temsilci I.ci, II.ci, III. cü Sözleşmeleri, 16 temsilci de IV.cü Sözleşmeyi imzalamışlardır. 8 Aralık 1949 da 38 temsilci daha, evvelkilere iltihak etmişlerdir. İmza müddetinin sonu olarak tesbit edilen 12 Şubat 1950 tarihine kadar, ilk üç Sözleşmenin 61 Devlet, IV.cü Sözleşmenin ise, Seylân Devleti kabulden imtina ettiğinden, 60 Devlet tarafından imzalandığını müşahede ediyoruz. Her 4 Sözleşmede müşterek olan bir maddeye göre Sözleşmeler en az iki tasdik belgesinin tevdiinden 6 ay sonra yürürlüğe gireceklerdir. Evvelâ İsviçre Hükûmeti, bilâhare de 21 Nisan 1950 de Yugoslavya Hükûmeti, Sözleşmelere ait tasdiknamelerini tevdi ettiklerinden Cenevre Sözleşmeleri 21 Ekim 1950 tarihinden itibaren mer'iyete girmişlerdir. Her âkid Devlet için ise Sözleşmeler, tasdiknamenin tevdiinden 6 ay sonra mer'iyete gireceklerdir. Ayrıca bu sözleşmeler her Devletin iltihakına açık tutulmuş olup, iltihaklar tahriren İsviçre Federal Konseyine tebliğ olunacak ve tebligat tarihinden 6 ay sonra hüküm icra etmeğe başlayacaktır. 19 Aralık 1950 tarihine kadar 7 Devlet daha Sözleşmeleri tasdik etmişlerdir ¹⁹.

Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti de 1949 Cenevre Sözleşmelerini 21/1/1953 tarihli ve 6020 sayılı kanunla kabul etmiş ve 10 Şubat 1954 senesinde Cenevre Sözleşmeleri hakkındaki tasdiknamesini İsviçre Hükûmetine tevdi etmiştir.

1928 tarihindeki Kızılhaç Konferansı tarafından teşkilâtlandırılmış olan Milletlerarası Kızılhaç, üç başlı bir müessesedir. Bu müessese, Millî Cemiyetleri, Milletlerarası Kızılhaç Komitesi' (C. I. C. R.) ni ve Kızılhaç Cemiyetleri Birliğini ihtiva etmektedir. Millî Cemiyetlerin, 1863 senesindeki Kızılhaç Konferansından sonra peyderpey her Devlette bir tane olmak üzere kurulmağa başladığını görmüştük. Milletlerarası Kızılhaç Komitesi de 1863 Konferansının toplanmasına gayret sarfeden Beşler Komitesinin bilâhare aldığı isimden ibaret olup halen müsmir faaliyetine devam etmektedir. Kızılhaç Cemiyetleri Birliğine gelince, bu Birlik 1919 da Amerikan teşebbüsü ile kurulmuş bulunmaktadır. Birlik (Ligue), Millî Kızılhaç Cemiyetlerinin sulh zamanındaki faaliyetlerini inkişaf ettirmek için kurulan bir Federasyondur. Devletler Hukuku sahasında tabii âfetlerde yardım hususunda Milletlerarası bir birlik kuran 1927 Sözleşmesinde ilk defa olarak Ligue'den bahsedilmiş, sonra da 1949 Cenevre Sözleşmesinde de Kızılhaç Cemiyetleri Birliğini alâkadar eden

19) *Commentaire* : La convention de Genève, s. 11 ve müt.

hükümler vaz'edilmiştir. Ancak bu Birliğin İkinci Cihan Harbi zamanında, âzaları aarsındaki düşmanlıktan dolayı faaliyetine devam edemediğini de zikretmemiz icabeder. Her ne kadar Birlik faaliyetine devam etmemiş ise de bu Birliğin sekreterliği faaliyetine devam etmiş ve Milletlerarası Kızılhaç Komitesi (C. I. C. R.), sekreterliğine bağlı olarak, harp tahribatına uğramış sahaların sivil ahalisine yardımla mükellef olan Milletlerarası Kızılhaç Yardım Karma Komisyonunu ihdas etmiştir ²⁰.

Bugün halen 75 tane Millî Kızılhaç (veya Kızılay) Cemiyeti vardır. Yani 75 Devlet böyle bir teşkilâtı kabul etmiş ve gerçekleştirmişlerdir.

Türk Kızılay Müessesesinin kuruluşuna gelince, 1863 senesinde Cenevre'de toplanan Konferansa Osmanlı Hükûmeti ehemmiyet vermemiş ve temsilci de göndermemiş bulunuyordu. Ancak 1864 Cenevre Sözleşmesinin imza edilmesi teklif edildiği vakit, mesele düşünülmüş ve bundan bir zarar gelmeyeceği neticesine varıldığından mezkûr Sözleşme 5 Temmuz 1865 de tarafımızdan imzalanmıştır. Fakat bu Sözleşmenin kıymeti o zaman takdir edilmediğinden Sözleşme şartlarına uygun bir teşkilâtın meydana getirilmesi için hiç bir teşebbüste bulunulmamıştır. 1867 de Paris'de toplanan Milletlerarası Kızılhaç Sıhhiye Konferansına hükûmet namına gönderilen Dr. Abdullah Bey, Konferansda, memleketine avdetinde Cenevre Sözleşmesinin Türkiye tarafından da tatbikine geçilmesi için hükûmet nezdinde tavassutta bulunmayı vaad etmiştir. Dr. Abdullah Bey her ne kadar vaadinde durmuş ve bu iş ile meşgul olmuş ise de müracaat ettiği o zamanki resmî makamlar hiç alâkadar olmamışlardır. Bunun üzerine Dr. Abdullah Bey, Serdarı Ekrem Ömer Paşa'nın yardımıyla, Tıbbiye Nazırı Marko Paşa ve Dr. Kırımlı Aziz Bey ile birlikte 66 âzası olan bir Cemiyet kurmuşlardır. Bu Cemiyetin ismi «Mecruhin ve Mardayı Askeriyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti» idi. Nizamnamesi, tasdik edilmek üzere Hükûmete tevdi edildiği zaman, Hükûmet bu teşebbüsü sivillerin asker işleri-

20) *Pictet (J. S.)*: Le Droit International et L'activité du Comité International de la Croix - Rouge, s. 7 ve müt.; *Pictet (J. S.)*: La Croix - Rouge et les Conventions de Genève, Recueil des Cours 1950, s. 76, s. 19; *Lapradelle (P.)*: La Conference diplomatique et les nouvelles Conventions de Genève du 12 Août de 1929, s. 15 ve müt.; *Borel (E.)*: L'organisation International de la Croix - Rouge, Recueil des Cours, 1923, c. 1, s. 576 ve müt.; *Bourquin (M.)*: Les Conventions de Genève du 12 Août 1949, Revue Internationale de la Croix - Rouge, Février 1950, s. 90 ve müt.

ne müdahalesi şeklinde telâkki ettiğinden nizamnameyi tasdik etmemiştir ve Cemiyet hiç bir mevcudiyet ve faaliyet göstermeden dağılmak mecburiyetinde kalmıştır.

Osmanlı Hükûmeti, Sırbistan ve Karadağ seferlerinde ve sonra da Rus Harbinde harp meydanlarında yaralanan Türk askerlerine yardımda büyük zorluklarla karşılaşınca, ve Sırp, Romen ve Rus ordularına gerek kendi Kızılhaç Cemiyetlerinin gerekse bitaraf diğer Kızılhaç Cemiyetlerinin yaptıkları yardımları görünce bu müessesenin ehemmiyetini takdire başlamıştır.

8 Temmuz 1876 da Cenevredeki Milletlerarası Kızılhaç Komitesi (C. I. C. R.) bir tamim neşrettikten sonra, Komite Reisi M. Gustave Moynier'in İstanbul'daki hususî dostlarına yazdığı mektuplar üzerine bazı hayırsever kimselerin teşebbüsü ile memleketimizde de bu gayeyi gerçekleştirebilecek bir Cemiyet kurabilmek için 12 Ağustos 1876 da Tıbbiye Mektebi salonunda bir toplantı yapılmıştır. Cemiyetin esas Nizamnamesi hazırlanırken ordumuzda kullanılacak işaretin Haç yerine Hilâl olması kabul edilmiş ve bu Kızılay işaretinin bütün Devletlerce tanınmasını temin etmek için bu hususta Cenevre'deki Kızılhaç Umumî Merkezine müracaat olunmuştur. Birçok Devlet ve o zaman harp halinde bulunduğumuz Rusya da Kızılhaç'a riayet şartıyla Hilâli ahmer işaretinin tarafımızdan kullanılmasını kabul ettiklerinden Cemiyet «Osmanlı Hilâliahmer Cemiyeti» adı altında 14 Nisan 1877 de resmen teşekkül etmiş ve faaliyete başlamıştır. Harp bittikten sonra Hilâliahmer Cemiyetinin yirmi senelik bir müddet zarfında hiç bir faaliyet göstermemiş olduğunu görüyoruz. Hattâ Avrupa'da toplanan Kızılhaç Konferanslarına da temsilci gönderilmemiştir. Rus - Japon muharebesi çıkınca diğer Avrupa Kızılhaç Cemiyetlerinin harp sahasına heyetler ve seyyar hastahaneler göndermeleri üzerine Hilâliahmer Cemiyeti de 500 liralık bir yardım gönderebilmek için Babıâlıden muvafakat istemiştir. Padişah bu vesile ile böyle bir Cemiyetin mevcut olduğunu öğrenince Cemiyet sözünden zaten ürktüğünden, derhal Hilâliahmer Cemiyetini dağıtmağa ve 10.000 lira kadar olan parasını da elinden almağa kalkışmış ve neticede, Cemiyeti dağıtmış ise de, parasını alamamıştır. Binaenaleyh Mutlakiyet Devrinde Cemiyet pek faaliyet gösterememiş, ancak Mutlakiyet Devrinin sonunda 1907 de, Prof. Dr. Besim Ömer'i Londra'daki Kızılhaç Konferansına temsilci olarak göndermeğe muvaffak olabilmıştır. Dr. Besim Ömer sarayın tereddüt göstermesi yüzünden Londra'ya ancak Konferansın

son günü yetişebilmiş, bununla beraber son celseyi Türkiye'de (Hilâl) işaretinin (Haç) işareti yerine kullanılmasına hasrettirebilmiş ve bu husus Konferansça resmen kabul ve tasdik edilmiştir.

23 Temmuz 1908 de Meşrutiyet ilân edildikten sonra birçok siyasi ve içtimaî Cemiyet kurulmuş bulunuyordu. Bunun üzerine Hilâliahmer Cemiyetinin de yeniden teşkilâtlandırılması için faaliyete başlanılmış ve Hariciye Nazırı Rifat Paşa Babiâlinin tavassutunu istemiştir. Sadrazam bu isteği iyi karşıladığından, Dr. Esat, Dr. Besim Ömer, Hariciye Nezaretinde Salih, Dr. Mehmet Ali, Dr. Ali Galip, Dr. Bahattin Şakir ve Dr. Kasım İzzettin Bey'lerden mürekkep olarak toplanan Komisyon bir Nizamname projesi hazırlamıştır. Bu proje bilâhare Devlet Şûrası tarafından tetkik ve tasdik edilmiştir. Cemiyete müessis âza olarak 100 kişi kaydolunmuş bulunmakta idi. Bu 100 kişinin içtimaî ile Hilâliahmer Cemiyetinin ilk Kongresi 21 Nisan 1911 de yapıldı. Bu Kongre'ye Sadrazam Hakkı Paşa reislik etmiştir. Yapılan seçimde de Sadrazam Hakkı Paşa Reislige ve diğer 30 kişi de Umumî Merkez Âzalarına seçilmişlerdir. Bu tarihten bir hafta sonra da Umumî Merkez Âzaları, İdare Heyetini seçmişlerdir. Artık Saray da Cemiyete alâka göstermeğe başlamış ve bunun bir neticesi olarak Padişah Sultan Reşat Cemiyeti himayesine almış, Veliâht Yusuf İzzettin de Cemiyetin fahrî reislğine seçilmiştir.

Diğer taraftan Cemiyetin Hanımlar Merkezinin de, yine Dr. Besim Ömer'in teşebbüsü sayesinde kurulduğunu ve Baş Kadın (Efendi) nin fahrî ve Mahmut Muhtar Paşanın refikası Nimet Hanımın fiilî reislige seçildiklerini görüyoruz. Hanımlar Merkezi Hilâliahmerin umumî faaliyetinde büyük ve şerefli bir rol oynamış olup, Balkan, Birinci Dünya ve İstiklâl harpleri zarfında Hilâliahmer hastahanelerinde Hanımlar Merkezinin birçok âzaları fahrî hastabakıcılık yapmışlardır.

Trablusgarp Harbinde Hilâliahmer Cemiyeti, evvelâ oraya 6 doktor ve 15 hastabakıcıdan ibaret bir heyet göndermiş ve Aziziye'de bir hastahane kurulmuştur. Bilâhare Giryan, Humus ve Bingazi'de de Kızılay hastahanesi kurulmuş ve bunlarda 1718 yaralı ve hasta tedavi edilmişlerdir.

Balkan Harbi zamanında da Hilâliahmer Cemiyeti faydalı çalışmalarına devam etmiş ve birçok hastahane açmış olduğu gibi, muhacirlere ve esirlere de yardımlarda bulunmuştur. Evvelâ İstanbul'da Kadirga, Darülfunun, Vefa, Demirkapı ve Yeşilköy'de hastaha-

neler açılmış sonra da bunlara ilâveten Hadımköy, Ispartakule, Ömerli, Selânik, Edirne, Üsküp, Çanakkale ve Gelibolu Kızılay Hastahaneleri kurulmuştur. Bu faaliyetlerden başka Günnihal adlı Hastahane Gemisi de hizmete konmuş, bidayette ecnebî Kızılhaç Cemiyetleri (Salibiahmer'ler) tarafından İstanbul'a gönderilen heyetlere tahsis edilen Taşkışla Hastahanesinin bütün masrafları bilâhare Hilâliahmer Cemiyeti tarafından deruhte edilmiştir ²¹.

Balkan Harbi başlar başlamaz Milletlerarası Kızılhaç Komitesi, Belgrat'da bir Harp Esirleri Acentası tesis etmişti. Hilâliahmer Cemiyetimiz de esirlerimiz hakkında bu Acenta'dan malûmat alabilmek için bir (Hilâliahmer Harp Esirleri Komisyonu) meydana getirmiş ve bu teşkilât sayesinde pek mahdut miktarda da esirlerimize yardım etmek imkânı bulunmuş ve onlara mektup, posta havalesi ve çamaşır paketi gibi şeyler gönderilmiştir.

Birinci Cihan Harbinde, Umumî Seferberliğin ilânı üzerine Hilâliahmer Cemiyeti derhal muhtelif harp cephelerinde sıhhî ve içtimaî yardım teşkilâtını hazırlamağa başladı. Şark Cephesinde Erzurum, Erzincan, Sivas ve Samsun Hastahaneleri ve muhtelif yerlerde 4 tane Nekahathane, Çanakkale Cephesinde, İstanbul'da 7 tane hastahane ve ayrıca Şarköy, Gelibolu ve Tekirdağ hastahaneleri, Süveys Cephesinde Medine Hastahanesi kurulmuş ve Süveys'e bir de Sıhhî İmdat Heyeti gönderilmiştir. Bunlardan başka Hilâliahmer Cemiyeti, Sıhhiyei askeriyeye bağlı olup Hilâliahmer ismini taşıyan Diyarbakır ve Dobriçe Hastahaneleri ile Bursa'da da bir Nekahathane meydana getirmiştir. Sirkeci, Haydarpaşa, Derince, Akbaş, Lâpseki, Anafarta, Eskişehir, Konya, Ankara ve Ulukışla gibi yerlerde birer Çayhane açılarak askerlere çay ve yardım da yapılmıştır. Bu harp zamanında Gülnihal vapurundan başka Edremit vapuru ile, Şirketi Hayriyenin 60, 61 ve 63 numaralı vapurları da hastahane gemileri olarak kullanılmışlardır. Harp esirlerine yardım hususunda Devletler harp başlar başlamaz bu işler ile Harbiye Nezaretlerini (Fransa ve Almanya) veya Kızılay Cemiyetlerini (Rusya) vazifelendirmişlerdir. Bizde de Hilâliahmer Cemiyeti bu vazifeyi derhal üzerine almağa teşebbüs etmiş ise de Harbiye Nezareti askerî ve siyasî mülâhazalar ileri sürerek Cemiyetin bu işe karışmasına razı olmamış ve kendisi de bu hususta vazifeli bir daire ayırmadığından harbin başında harp esirleri işimiz yüzüstü bırakılmıştır. Ancak yabancı Kızılay ve Kızılhaç Cemiyetleri ile kendi halkı-

21) Türkiye Kızılay Derneği, 73 yıllık hayatı, s. 5 ve müt.

mız harp esirlerinin mukadderatını öğrenmek için Hilâliahmer Cemiyetimize müracaata başlayınca Cemiyet, Merkezî Umumîye Âzasından Mehmet Ali ve Haydar Beylerden mürekkep bir Üsera Komisyonu teşkili mecburiyetinde kalmıştır. Hilâliahmer harp esirleri işlerinin bu Komisyon tarafından görülmesi için tekrar Harbiye Nezaretinden müsaade istemiş ise de tam o zaman Çanakkale Muharebeleri başlamış ve esirler hakkındaki müracaatlar pek çok arttığı gibi, Milletlerarası Kızılhaç Komitesi de Türk ordusu eline esir düşen İngiliz ve Fransızların listesini ısrarla istemeğe başlamıştır. Bunun üzerine Hilâliahmer Cemiyeti bu listeyi elde ederek derhal Milletlerarası Kızılhaç Komitesine göndermiş ve bu yüzden Türk ve İngiliz Hükûmetleri arasında çıkmaya başlayan ihtilâfı da halletmiştir.

Birinci Cihan Harbinde yukarda görüldüğü gibi, fiilen harp esirleri işine karışmış olan Hilâliahmer Cemiyeti, ondan sonra da bu işi ehemmiyetle ele alarak başarmaya çalışmıştır. Bu hususta evvelâ Viyana'ya esirler dairesi teşkilâtını incelemek üzere Merkezî Umumî Kâtibi İzzet Bey gönderilmiş ve avdetinde bu usullerin Hilâliahmer Merkezinde tatbiki ile esir listeleri hazırlanması ve esirlere para, mektup ve paket gönderilme işi az çok yoluna girmiştir. Harpte Hilâliahmer bir taraftan esirlerimize mektup, para ve paket gönderme işi ile meşgul olmuş, diğer taraftan da memleketimizde bulunan ecnebî esirlere dışarıdan gelen mektup, para ve paketlerin tevziine çalışmıştır. Yurdumuzdaki ecnebî esirlerin Milletlerarası Kızılhaç Komitesi murahhasları tarafından teftiş edilmesine Hilâliahmerin teşebbüsü ile Harbiye Nezareti müsaade etmiş, ve İsviçreli ve Felemenkli murahhaslar garnizonları gezmişlerse de aynı hüsnü muameleyi Rusya'da, Kafkasya'da bulunan esirlerimiz hakkında görememişlerdir. Çünkü Ruslar, esirlerimizi teftiş edecek olan heyetin her ne kadar Moskova'yı ve Kafkasya'nın bir kısmını gezmesine izin vermişlerse de asıl esirlerimizin çok miktarda bulunduğu yerlere gitmesine askerî mülâhazalar ileri sürerek müsaade etmemişlerdir. Hattâ esirlerimizin Kafkasya'da Türklere düşman bazı kavimlerin idareleri altına bırakıldıklarından gayrî insanî muameleye uğramış oldukları bu teftiş heyetinin raporunda belirtilmiş bulunmaktadır. Rus ihtilâlinden sonra esirlerimiz serbest bırakılmış iseler de miktarları 70.000'e vardığından ve dağınık yerlerde bulduklarından ancak 4 sene içinde anavatana dönebilmişlerdir.

Mısır ve Hindistandaki esirlerimizin durumu ise muntazaman takip edilebilmiş ve aileleriyle muhabereleleri de sağlanarak yardımlar yapılmıştır. Birinci Cihan Harbinde Hilâliahmer Cemiyetinin çok geniş olan çalışmaları esas olarak, Kızılay Cemiyetinin faaliyetleri bahsinde etraflıca tetkik edilecektir. Burada onlara sadece temas etmemizin sebebi, Kızılay Cemiyetinin kaydettiği inkişaf seyrini belirtebilmek gayesiyle olmuştur²².

Hilâliahmer Cemiyeti Mütareke devrinde ve İstiklâl Harbi zamanında da bütün zorluklara rağmen faydalı faaliyetine devam etmiştir. Burdur, Dinar, Eskişehir, Ankara, Kırşehir, Isparta, Balıkesir ve Konya'da Hilâliahmer hastahaneleri açılmış, Erzurum, Erzinca ve Trabzona İmdat Heyetleri gönderilmiş, bilâhare Garp Cephesi şehirlerine de müteaddit imdat heyetleri ile yiyecekler sevk edilmiştir. Cemiyet 1922 senesinde Vladivostok'ta 1000 kişilik bir Türk esirler gurubunun vatana dönmek için beklediğini haber alınca derhal Japon Kızıllaç Cemiyeti ile anlaştı ve esirlerin bir Japon gemisi ile yurda dönmesi kararlaştırıldı. Gelen bu gemiyi Yunanlıların bir torpitosu Çanakkale Boğazında durdurdu ve bu esirlerin de Anadoludaki millî harekete katılacakları bahanesiyle gemiyi Pire Limanına götürdü. Aylarca bu kafile vapurda kaldığından bu husus tarafımızdan Milletlerarası Kızıllaç Komitesine protesto edildi ve neticede kadınlarla çocukların memlekete iade edilmelerine muvaffak olundu. Orada kalan 600 subay ve asker, esirler garnizonunda bir müddet alıkonuldular, bilâhare de itilâf Devletlerinden müsaade alınca Hilâliahmerin «Ümit» vapurunu kiralaması sayesinde anavatanına getirildiler. Hilâliahmer Cemiyetinin İstiklâl Harbi zamanında gayet mükemmel bir şekilde idare edildiğini görüyoruz. Gerek idare heyeti gerekse şubelerin başındaki müdürler o kadar muntazam çalışmışlardır ki, Cemiyetin İstiklâl mücadelesine yardımını iyi karşılamayan Saltanat Hükûmeti, Cemiyette yaptığı teftişlerde bu intizam ve muvaffakiyeti takdir etmek zorunda kalmışlardır.

Cumhuriyet devrinde, 1923 de Cemiyetin ismi umumî heyet kararı ile «Türkiye Hilâliahmer Cemiyeti» olarak kabul edildi. Cumhuriyetin ilk senelerinde Cemiyet Lozan'da imzalanmış bulunan «Türk Yunan Ahali Mübadelesi» mukavelenamesi gereğince mübadele işleri ile meşgul oldu. Selâniğe, Hanya, Kandiye, Drama ve Kavalaya sıhhî imdat heyetleri gönderildi ve halkımızın vapurlarla getirilme-

22) Türkiye Kızıllaç Cemiyetinin faaliyeti, ilerde ayrı bir makalemizde izah edilecektir.

sine çalışıldı. Fakat yarım milyon Türk'ün derhal getirilmesi kolay olmadığından ve Yunanistan vatandaşlarımızı henüz mübadele sıraları gelmeden bindirme iskelelerine sevkettiğinden, Hilâliahmer Cemiyeti onları orada barındırmak üzere bir de misafirhane tesis etti.

Hilâliahmer Cemiyeti 1921, 1923 ve 1925 senelerinde Cenevre'de toplanan 10 uncu, 11 inci ve 12 nci Kızılhaç Konferanslarına iştirak etmiştir. Bu Konferanslarda Kızılay ve Kızılhaç Cemiyetlerinin, sulh zamanındaki salgın, zelzele, su baskını gibi umumî felâketlerden doğan faaliyetleri üzerinde de durulmuştur. 1926 Kızılhaç Konferansına ve 1929 da Cenevre'de toplanan Diplomatik Konferans'a iştirak edildikten sonra, 1929 Cenevre Sözleşmeleri Türkiye Cumhuriyeti tarafından 10 Mart 1934 tarihinde tasdik ve kabul olunmuştur. Brüksel'de toplanan 1930 tarihli Kızılhaç Konferansına iştirak olunmadığı halde aynı sene zarfında Hilâliahmer Cemiyetinin merkezi Paris'te olmak üzere kurulan «Kızılhaç Cemiyetleri Birliği» ne dahil olduğunu da müşahede etmekteyiz. 1934 senesinde Tokyo'da toplanacak olan Kızılhaç Konferansına Cemiyetimiz gerek resmen gerekse, hususî olarak ısrarla davet edildiği halde yolun uzaklığı dolayısıyla gidilememiş fakat Cemiyetimizin son dört yılki faaliyeti hakkında Konferans'a gönderilen rapor memnunlukla karşılanmıştır. 1935 yılında Cemiyet, Kongresinin kararı gereğince «Türkiye Kızılay Cemiyeti» adını almış bulunmaktadır. 16 ncı Milletlerarası Kızılhaç Konferansı 1938 de Londra'da toplanınca Cemiyetimiz de temsilci göndermiş ve Konferans'a sunulan 4 yıllık faaliyet raporumuz çok takdir edilmiştir.

İkinci Cihan Harbi müddetince, Türkiye Kızılay Cemiyeti, Milletlerarası Kızılhaç Komitesi ile de işbirliği yapmış ve üzerine düşen bütün işleri başarmıştır. Harpten sonra ilk konferans, 15 Ekim - 3 Kasım 1945 tarihinde Cenevre'de toplanmış ve tarafımızdan da temsilci gönderilmiştir. Bu Konferans'a 43 Millî Cemiyet iştirak etmiş bulunmakta idi. Yine Kasım ayında Paris'ta toplanan Kızılay Cemiyetleri Birliği Konferansına da temsilci gönderilmiştir. 8 - 20 Temmuz 1946 tarihinde Oxford'da toplanan ve bizim de katıldığımız Kızılay Kızılhaç Cemiyetleri Birliği Genel Kuruluna 53 Cemiyetin 200 kadar temsilcisi iştirak etmiştir. Bu toplantının gayesi Millî Cemiyetlerin harpte ve sulh'de istiklâllerini ve masunluklarını sağlamak ve Millî Cemiyetler arasındaki münasebetleri düzenlemek ve genişletmek idi. Kızılay'ımız Kızılhaç Cemiyetleri Birliğinin 1946 ve 1947 senelerinde muhtelif yerlerde yapılan toplantılarına iştirak

etmiş ve Birliğin Yönetim Kuruluna, Gençlik İstişarî Komitesine ve muhtelif Komite Komisyonlarına âza seçilmiştir.

1948 Stockholm Konferansına 50 Hükûmetin 130, 51 Kızılay Kızılhaç Cemiyetinin 207, Milletlerarası Kızılhaç Komitesinin 27, Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliğinin 13 ve muhtelif Milletlerarası Sosyal Teşkilâtların 52 temsilcisi olmak üzere 529 kişi iştirak etmiştir. Hükûmetimizi de 6 kişilik bir hey'et temsil etmekte idi. Heyetimiz Başkanı Ali Rana Tarhan Konferans Daimî Komisyonu âzalığine da seçilmiştir. 1949 senesinde Kızılay Cemiyeti Diplomatik Konferansda Hükûmetimizce ileri sürülecek noktaî nazarları tesbit etmek üzere yurt içinde yapılan çalışmalara yardım etmiştir. Bu sene zarfındaki Kızılhaç Cemiyetleri Birliği ile Milletlerarası Kızılhaç Konferansı Daimî Komisyonu toplantılarına da iştirak edilmiştir. 21 Nisan - 12 Ağustos 1949 tarihleri arasındaki Cenevre Diplomatik Konferansına da, Hükûmetimiz adına Kızılay Derneği Başkanı Ali Rana Tarhan'ın reisliği altında, Askerî Tıp Akademisi ve Ankara Tıp Fakültesi Profesörü General Dr. Zeki Faik Ural, Cenevre Muavin Konsolosumuz Hüveyda Mayatepek ve Kızılay Milletlerarası İşleri Müdürü Nedim Abut'tan müteşekkil bir heyet iştirak etmiştir. 4 ay kadar süren çalışmalar neticesinde meydana gelen dört Sözleşme, Konferans'a iştirak etmiş olan 63 Hükûmet tarafından kabul edilmiştir. Türkiye Hükûmeti, Sözleşmeleri ilk 17 Devletle beraber 12 Ağustos 1949 da imzalamıştır. Bilâhare 12 Şubat 1950 tarihine kadar 61 Devletin Sözleşmeleri imzalamış bulduklarını görüyoruz. Sözleşmeler 21 Ekim 1950 tarihinde yürürlüğe girmişlerdir²³.

26 Temmuz ile 7 Ağustos 1952 tarihleri arasında Kanada'nın Toronto şehrinde 18 inci Milletlerarası Kızılhaç Konferansı toplanmış ve bu Konferans'a Milletlerarası Kızılhaç Komitesi 12, Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliği 13, 57 tane Kızılay Kızılhaç Cemiyeti 223, 51 Hükûmet 146 ve 28 Beynelmilel Teşekkül ve Müessesenin 38 temsilcisinden ibaret olmak üzere 432 kişilik bir temsilci ve müşahit gurubu iştirak etmiştir. Cemiyetimiz de bu Konferans'a bir temsilci heyeti göndermiştir²⁴.

27 Temmuz 1953 tarihinde Kore'de Mütareke imzalanabilmiş ve Kore'de muhasım vaziyette bulunan Birleşmiş Milletler Üyelerinden

23) Türkiye Kızılay Derneği, 73 yıllık hayatı, s. 5 ve müt.

24) Bu Konferansda kabul edilen kararlar için Bak. Résolutions, Toronto, Juillet - Août 1952.

16 memlekette 9 unun Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri, mütarekeyi müteakip yapılacak esir mübadelesinde vazife görmek üzere temsilci göndermişlerdir. Bu memleketlerin isimleri ve gönderdikleri temsilci sayısı şöyledir: Türkiye 2, Birleşik Amerika 18, Danimarka 13, İngiltere 3, Avusturya 2, Filipinler 2, Cenup Kore 28, Kanada 1 ve Holanda 1.

Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliği Umumî Heyeti 24 - 29 Mayıs 1954 tarihleri arasındaki toplantısını Oslo şehrinde 61 Cemiyet temsilcilerinin iştirakiyle yapmıştır. Cemiyetimiz bu toplantıya iştirak ettiği gibi, yeniden İdare Heyeti Âzalığine da seçilmiştir ²⁵.

14 - 31 Temmuz 1954 tarihinde Cemiyetin çalışması sonunda, Pendik'te Milletlerarası Gençlik Etüd Merkezi açılmış ve buraya 15 memleketi temsil eden yüzden fazla genç iştirak etmiştir. Yine 1954 senesi içinde İstanbul'da bir Beynelmîl Yardım Deposu kurulmuştur ²⁶.

Türkiye Kızılay Cemiyeti, 1955 senesinde yapılan gençlik Komitesi, Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliği İdare Heyeti, Milletlerarası Kızılhaç Komitesi'nin toplantılarına iştirak ettiği gibi, İstanbul'da toplanan 8 inci Dünya Akıl Sağlığı Federasyonu Assamblesi ve XVIII inci Beynelmîl Askerî Tababet ve Eczacılık Konferansına da katılmıştır. Bu aynı sene zarfında Birleşmiş Milletler Terbiye, İlim ve Kültür Teşkilâtı (UNESCO) ile işbirliğine devam edilmiş ve Halk Sağlık Eğitimi Komitesine de temsilci gönderilmiştir.

Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliği Umumî Heyeti 7 - 12 Mayıs 1956 tarihleri arasında Cenevre'de toplanmıştır. Gerek bu toplantıya gerekse âzası bulunduğumuz İdare Heyeti toplantısına ve Daimî Maliye Komisyonu, İjyen Komitesi, Kızılhaç'ın 100 üncü yılını Kutlama Komisyonu toplantılarına da Cemiyetimizce iştirak edilmiştir ²⁷.

25) Türkiye Kızılay Cemiyeti Umum Merkez Heyetinin 1953 Kongresine Sunduğu Rapor, s. 24 ve müt.; 1954 Umumî Kongresine Sunulan Rapor, s. 16 ve müt.; 1955 Umumî Kongresine Sunulan Rapor, s. 53.

26) Bu yardım Deposu, muhtelif Kızılhaç Cemiyetlerinden teberru edilip Kızılhaç - Kızılay Cemiyetleri Birliği tarafından gönderilen eşya ve malzeme ile tesis edilmiştir.

27) 1956 Umumî Kongresine Sunulan Rapor, s. 50 ve müt.; 1957 Umumî Kongresine Sunulan Rapor, s. 55 ve müt.

Birinci Kısım

TÜRK KIZILAY MÜESSESESİNİN DIŞ HUKUK BAKIMINDAN GÖRÜNÜŞÜ

Birinci Bölüm

TÜRK KIZILAY MÜESSESESİNİN MİLLETLERARASI KIZILHAÇ İLE OLAN MÜNASEBETLERİ

§ 1. Türk Kızılay Müessesesinin Milletlerarası Kızılhaç'a Dahil Olması

Türk Kızılay Müessesesi, Milletlerarası Kızılhaç'a dahil bulunmaktadır. Çünkü Türkiye Kızılay Cemiyeti Milletlerarası Kızılhaç'ın gayelerini gerçekleştirmek hususunda ve onun anladığı mânada kurulmuş olan bir Millî Kızılay Cemiyeti vasfını haiz olduğu gibi, Milletlerarası Kızılhaç'ın organlarından biri olan, Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliği'ne de âza olarak dahil olup faaliyet icra etmektedir.

1863 tarihli Cenevre Konferansı ve 1864 tarihli Cenevre Sözleşmesi ile Kızılhaç Müessesesinin temeli atıldıktan sonra, bu Müessesenin gittikçe tekâmül ettiğini görüyoruz. İlk olarak Milletlerarası Kızılhaç Komitesi (C. I. C. R.)¹ tesis edilmiş, bilâhare ise her memlekette Kızılhaç (Kızılay) Müessesesi gayelerini gerçekleştirecek olan Millî Kızılhaç ve Kızılay Cemiyetlerinin kurulmasına başlanılmıştır. 1919 senesinde Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliği kurulunca artık Milletlerarası Kızılhaç'ın teşkilâtlandırılması yoluna gidilmiş ve 1928 tarihinde La Haye'de toplanan Milletlerarası Kızılhaç Konferansı ile Milletlerarası Kızılhaç Müessesesinin Statüsü meydana getirilmiştir².

1) Milletlerarası Kızılhaç Komitesi, ilk «Beşler Komitesi» nin devamından ibaret, kendine mahsus statüsü olan müstakil bir organdır.

2) *Moynier (G.)*: La fondation de la Croix - Rouge, s. 23. Kabul edilen bu «Milletlerarası Kızılhaç Statüsü» gereğince, Milletlerarası Kızılhaç üç organı ihtiva eden bir teşkilâttir.

1 — Milletlerarası Kızılhaç Komitesi (C. I. C. R.).

2 — Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliği.

3 — Kızılay - Kızılhaç Millî Cemiyetleri.

Dahil bulunduğumuz Milletlerarası Kızılhaç Müessesesi; Milletlerarası Kızılhaç Komitesi, Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliği ve Millî Cemiyetleri muhtevî bir teşkilât olduğu için muhtelit bir bünye arz etmektedir³. Böyle muhtelit bir bünye arzedenden Milletlerarası Kızılhaç'ın teşriî organı, harp mani değilse her 4 senede bir toplanan Milletlerarası Kızılhaç Konferansı'dır. Bu Konferans, Millî Kızılay ve Kızılhaç Cemiyetlerinin temsilcileri ile, Cenevre Sözleşmelerinden birini imzalamış olan Devletlerin Milletlerarası Kızılhaç Komitesinin ve Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliğinin ve ayrıca da dinleyici veya müşahit sıfatıyla çağırılan Milletlerarası hayır müesseseleri ve içtimaî teşekküllerin temsilcilerinden teşekkül etmektedir. Her Konferansta seçilen 5 âza ile, 2 Komite (C. I. C. R.) ve 2 de Birlik temsilcilerinden mürekkep olan 9 kişilik «Milletlerarası Kızılhaç Daimî Komisyonu», 1928 tarihinden beri kurulmuş bulunmaktadır. Daimî Komisyonun başlıca 2 vazifesi vardır:

1 — Kabul eden Cemiyetle birlikte gelecek Milletlerarası Konferansı hazırlamak.

2 — Milletlerarası Kızılhaç Komitesi ile Birlik ve Milletlerarası Kızılhaç Statüsünün tefsirinde husule gelebilecek ihtilâfları Konferansa davet kaydı ile bertaraf etmek. Fakat hakikatte Daimî Komisyon bu ikinci hususta hiç vazife görmemiş ve silik bir rol oynamıştır.

Milletlerarası Konferans toplanmadan evvel, Temsilciler Konseyi ile Birlik idarecileri Konsey'i birer toplantı yaparlar. Temsilciler Konsey'i, tanınmış Millî Cemiyetlerin, Komite'nin ve Birliğin temsilcilerinden müteşekkildir. Temsilciler Konseyinin başlıca vazifeleri şunlardır: Konferanstan evvel toplanarak Başkan, İkinci Başkan, Genel Sekreter ve Genel Sekreter Yardımcılığı vazifesi için Konferansa tekliflerde bulunmak, Konferans'ta müzakere edilecek meselelerin gündemini hazırlamak, Daimî Komisyon veya Konferans tarafından vaki sualleri ve teklifleri cevaplandırmak ve nizamlamak, Birlik idarecileri Konseyi ise, her Millî Cemiyetin tâyin ettiği

3) *Pictet (J. S.)*: La Croix - Rouge et les Conventions de Genève, Recueil des Cours, 1950, s. 20; *Guggenheim (P.)*: Traité de Droit International, c. II, s. 337; *Pictet (J. S.)*: Le Droit International et l'activité du Comité International de la Croix - Rouge, s. 7.

bir idareci - temsilciden mürekkeptir. Her iki senede bir toplanır. Konferans'a gönderilecek Birlik Temsilcilerini de tâyin eder⁴.

Milletlerarası Kızılhaç Statüsünün 6 ncı maddesine göre, Milletlerarası Kızılhaç Komitesi, kendine mahsus Statüsü olan ve İsviçreli vatandaşlardan mürekkep, müstakil bir müessesedir. Yine Milletlerarası Kızılhaç Statüsü hükümlerine göre Komite, Dahilî karışıklık, Sivil Harp ve Harpte insanî faaliyeti ve müdahalesi zarurî sayılan bitaraf bir mutavassıttır. Komite aynı zamanda Kızılhaç Prensiplerinin de koruyucusudur. Milletlerarası Kızılhaç Statüsünün 7 nci maddesi Millî Kızılay - Kızılhaç ve Kızılgüneş ve Aslan Cemiyetleri Federasyonu olan, Kızılhaç Cemiyetleri Birliğine hasredilmiş bulunmaktadır. Fakat Birliğin ayrıca kendine mahsus Statüsü de vardır.

Milletlerarası Kızılhaç'ın teşriî organı mahiyetinde olan, Milletlerarası Kızılhaç Konferans'ı, Daimî Komisyon veya son Konferans tarafından bu hususta verilen selâhiyetname mucibince, Komite veya Birlik veyahut da bir Millî Cemiyetin Merkezî Komitesi tarafından toplanmağa davet olunur. Konferans Başkanlığı ile Temsilciler Konseyi ve İdareciler Konseyi Başkanlığı kaide olarak üç ayrı şahıs tarafından ifa olunur. Bu husus Milletlerarası Kızılhaç Statüsünün 4 üncü maddesinin 5 inci ibaresinde zikredilmiş bulunmaktadır.

Milletlerarası Konferans, Nizamnamesini, mevcut Statülerle çizilmiş saha dahilinde, Milletlerarası Komitenin ve Birliğin müta-lâasını aldıktan sonra, Konferans'da mevcut ve rey veren âzaların üçte iki çoğunluğu ile kabul eder. Konferans aynı şekillere riayet şartıyla mevcut Statüleri tâdil edebilir. Ancak Statü tâdili hakkındaki her teklifin gündemde yazılı bulunması ve metninin en az 6 ay evvel Millî Cemiyetlere, Milletlerarası Komiteye ve Birliğe gönderilmiş olması lâzımdır.

1928 tarihinde La Haye'de toplanan Milletlerarası Kızılhaç Konferansı'nda kabul edilmiş bulunan «Milletlerarası Kızılhaç Statüsü», bilâhare 1952 senesinde Toronto'da toplanan Konferans'da yeniden gözden geçirilmiş ve bugünkü şeklini almıştır. Bu gün bu Statü 14 maddeyi ihtiva etmektedir ve bu Statüde Milletlerarası

4) Bak.: Statuts de la Croix - Rouge Internationale, article IX, Manuel de la Croix - Rouge Internationale, s. 326.

Kızılhaç mefhumu, organları ve organlarından her birinin tarifleri, faaliyetleri ve vazifeleri zikredilmiş bulunmaktadır⁵.

Milletlerarası Kızılhaç Konferans'ı Nizamnamesi ise, 1930 tarihinde Brüksel'de yapılan Milletlerarası Kızılhaç Konferansında kabul edilmiş ve 1952 Toronto Konferans'ında hükümleri yeniden gözden geçirilmiştir⁶.

Konferans'a davet Konferans'ın açılacağı tarihten en az 6 ay evvel yapılmış olmalıdır. Daimî Komisyon tarafından tesbit edilen Konferans Gündem'i Konferans Âzalarına açılıştan 6 ay evvel gönderilir. Millî Cemiyetler, Komite ve Birlik, münakaşasını faydalı gördükleri meselelerin Gündem'e alınmasını Daimî Komisyona teklif ederler. Gündem'deki meselelere dair raporlar, Daimî Komisyono-

5) Bu cümleden olarak, 1 inci madde Kızılhaç mefhumu, 2 nci ve 3 üncü maddeler Milletlerarası Konferans, 4 üncü madde Temsilciler Konseyi, 5 inci madde İdareciler Konseyi, 6 ncı madde Milletlerarası Kızılhaç Komitesi, 7 nci madde Kızılhaç Cemiyetleri Birliği, 8 inci madde Komite ile Birlik arasındaki münasebetler, 9 uncu, 10 uncu ve 11 inci maddeler Milletlerarası Kızılhaç Daimî Komisyonu, 12 nci madde Daimî Komisyon, Komite ve Birlik Başkanları, 13 üncü madde Milletlerarası Konferans'ın Nizamname kabulü ve Statü tâdillerinden bahsetmekte, 14 üncü madde ile de, Statülerin mer'iyete girecekleri tarih hakkında hükümler vazedilmektedir.

6) Bu Nizamname 5 kısım ve 25 maddeden ibarettir. 1 inci kısımda Milletlerarası Konferans Âzaları, Temsil vaziyeti, Müşahitler, Konferans'a davet, Gündem, Raporlar, Komisyon ve Büro Başkanları ve Konferans'ın meseleleri Temsilciler Konseyi ve İdareciler Konseyine havale edebileceğinden bahsedilmektedir. Temsil hususunda şu kaide mevcuttur. Bir Millî Cemiyet kendini diğer bir Millî Cemiyet veya diğer bir Millî Cemiyet Temsilcileri tarafından temsil ettiremez. Aynı kaide Devletlerin temsilinde de carîdir. Konferans Nizamnamesinin ikinci kısmı, usul kaidelerini ihtiva etmektedir. Bu kaideler gereğince, Büro, Gündem'e, Gündem harici meselelerin alınmasına; eğer bunlar 1 gün evvel Başkan'a arzedilmiş ve Konferans'a iştirak eden 5 Temsil Heyeti tarafından imzalanmışlarsa, karar verebilir. Konferans'ın resmî lisanı Fransızcadır. Konferans'ın çalışma lisanları Fransızca, İngilizce ve İspanyolcadır. Konuşmaların diğer iki lisana tercümesi davet eden Müessese tarafından imkânları nisbetinde yapılacaktır. Konferans'da temsil edilen Devletlerin ve Millî Cemiyetlerin birer rey hakları vardır. Milletlerarası Komite ve Birlik için de vaziyet aynıdır. Kararlar reylerin ekseriyeti ile alınır. Ekseriyetin hesabında istinkâflar nazara alınmaz. Ekseriyet, bir teklifin leyh veya aleyhinde verilen reylerin yarısından bir fazlasıdır. Reyler müsavi ise teklif kabul edilmemiş sayılır.

Nizamnamenin Üçüncü Kısım Temsilciler Konseyine, Dördüncü Kısım Daimî Komisyona, Beşinci Kısım ise Nizamnamenin yeniden gözden geçirilmesine ait hükümleri ihtiva etmektedir. (Manuel de la Croix - Rouge, Règlement de la Conference International de la Croix - Rouge, s. 329 ve müt.).

nun hilâfına kararı olmadıkça, Konferans'ı davet eden müesseseye Konferans'dan asgarî 30 gün evvel vasıl olmuş bulunmalıdır.

Konferans ilk açılış toplantısında, Temsilciler Konseyinin teklifi üzerine, Başkanını, İkinci Başkanları, Genel Sekreterleri ve Genel Sekreter Yardımcılarını seçer. Konferans'ın işleyişini teminle mükellef olan Büro; Konferans Başkanı, Daimî Komisyon Başkanı, Birlik ve Komite Temsil Heyetleri Reisleri, Komisyonlar Reisleri ve Genel Sekreterden mürekkeptir. Konferans bazı Komisyonlar teşkil edip bunlara lüzumlu gördüğü meseleleri havale eder. Komisyonlar ise kendi Reis, İkinci Reis ve Raportörlerini seçerler.

Milletlerarası Konferans'ın ilk olarak 1949 Sözleşmelerinde zikredilmiş bulunduğunu müşahede ediyoruz. Filhakika 1 inci Sözleşme 44 üncü maddesiyle, 4 üncü Sözleşme de 63 üncü maddesiyle Millî Cemiyetlere «Milletlerarası Kızılhaç Konferans'ında tesbit edilen Prensiplere uygun olan faaliyetleri için» bazı haklar tanımaktadır. Türkiye Kızılay Cemiyetimizin, Milletlerarası Kızılhaç Komitesi teşkilâtında hiç bir yeri yoktur. Çünkü Milletlerarası Kızılhaç Komitesinin kendisine mahsus bir Statüsü ve bu Statü mucibince hepsi İsviçre tebaası bulunan 25 tane âzası vardır. Komitenin Statüsü 10 Mart 1921 de kabul edilmiş olup, bilâhare 1928, 1930, 1939, 1945, 1946 ve en son 25 Eylül 1952 tarihlerinde tâdil edilmiştir. Komitenin bugünkü Statüsü 12 maddeden müteşekkildir. Komitenin, Statü icabı yine hepsi İsviçre tebaası olan 25 âzası vardır ve Komite âzaları her 3 senede bir yeniden seçilirler.

Komite, teşekkülü bakımından Millî, faaliyeti bakımından ise Milletlerarası bir organ olarak görülmektedir. Milletlerarası Kızılhaç Komitesi, İsviçre Medenî Kanununun 60 ıncı ve müteakip maddeleriyle tanzim edilmiş olan bir Müessese olup hususî hukuk hükümî şahsiyetini haizdir⁷. Hususî teşebbüsle kurulmuş olan bu Müessesenin, zamanımıza kadar bir hususî hukuk Müessesesi olarak kalmış olduğunu görüyoruz. Komitenin âzaları bitaraf bir Devletin vatandaşları oldukları içindir ki, Komite muharipler arasında mutavassıt rolü oynıyabilmektedir. Milletlerarası Kızılhaç Komitesinin harpte yaptığı büyük masrafların çoğu, yabancı memleket Millî Cemiyetlerinin ve hükûmetlerinin ve bilhassa İsviçre Hükûmetinin verdiği teberrular sayesinde yapılır. Türkiye Kızılay Cemiyeti ile Ko-

7) *Pictet (J. S.)* : La Croix - Rouge et les conventions de Genève, Recueil des Cours, 1950, s. 14 ve müt.; *Eroğlu (H.)* : La représentation Internationale en vue de protéger les interets des belligerants, s. 110.

mite arasında, Milletlerarası Kızılhaç Komitesi, teşekkülü bakımından Millî bir organ vaziyetinde olduğundan bir münasebet yok ise de, Komite, faaliyetleri bakımından Milletlerarası bir organ vaziyetinde olduğundan, Cemiyetimiz bu bakımdan Komite ile münasebettardır. Binaenaleyh bu münasebetleri belirtebilmek için Komitenin faaliyetine kısaca bir göz atmak lâzımdır.

Komitenin en mühim faaliyeti, Dahilî karışıklık, sivil harp ve harpte bitaraf bir mutavassıt rolü oynamasıdır. Aynı zamanda, Milletlerarası Kızılhaç Komitesi, Kızılhaç Prensiplerinin koruyucusu ve Millî Cemiyetleri tanımaya yarayan bir organdır. Filhakika Komite Statüsünün, Komitenin faaliyetlerinden bahseden 4 üncü maddesinin b fıkrasına göre, Komite, yeni tesis edilen ve mer'iyette bulunan tanıma şartlarını haiz olan Millî Cemiyetleri tanıyacak ve bu tanımayı diğer Millî Cemiyetlere de bildirecektir. Binaenaleyh bu bakımdan da Milletlerarası Kızılhaç Komitesi ile Türkiye Kızılay Cemiyeti münasebet halinde bulunacaklardır. 1948 Stockholm Konferansı tarafından kabul edilen Kızılhaç ve Kızılay Millî Cemiyetlerinin tanıma şartları 10 tanedir:

1 — Cenevre Sözleşmelerinden birinin (1864, 1906, 1929 veya 1949) mer'iyette bulunduğu müstakil bir Devlet Ülkesi üzerinde tesis edilmiş olmak.

2 — Bu Devlette yegâne Kızılhaç veya Kızılay Millî Cemiyeti olmak ve Cemiyeti diğer Milletlerarası Kızılhaç âzaları arasında temsil eden bir merkezî organa sahip olmak.

3 — Hükûmetçe, 1929 Cenevre Sözleşmesi 10 uncu maddesinin anladığı mânada âmme kudretine yardımcı ihtiyarî bir yardım Cemiyeti olarak tanınmış olmak.

4 — Milletlerarası Kızılhaç Konferans'ları tarafından kabul edilen Kızılhaç'ın temel prensiplerine uygun hareket edebilmek muhtariyetini haiz, bir Müessese karakterine sahip olmak.

5 — Cenevre Sözleşmesine uygun olarak Kızılhaç, Kızılay veya Kızıl güneş ve Aslan işaretini ve ismini kullanmak.

1 — Üzerine düşen vazifeleri müessir surette ifaya elverişli bir teşkilâtı haiz olmak. Sulh zamanında, Harp zamanı faaliyetleri için hazırlanmak.

7 — Faaliyetini bütün memlekete teşmil etmek.

8 — Kendi milliyetinden olanları, ırk, cins, sınıf, din veya siyasî kanaat sebepleriyle Cemiyete kabulden imtina etmemek.

9 — Milletlerarası Kızılhaç Statüsüne bağlı olmak, âzaları olan Milletlerarası organlar ve millî Cemiyetler arasındaki tesanüde dahil olmak ve onlarla devamlı münasebet halinde bulunmak.

10 — Bütün faaliyetlerinde Cenevre Sözleşmeleri ve onu itmam eden Sözleşmelerin ruhundan ilham almak ve Milletlerarası Kızılhaç Konferansları tarafından beyan edilen Kızılhaç'ın Temel Prensipleri olan, taraf tutmamak, siyasî, iktisadî ve dinî muhtariyet, Kızılhaç'ın Cihanşumulluğu ve Millî Cemiyetlerin eşitliği prensiplerine bağlı olmak.

Milletlerarası Kızılhaç Komitesinin Millî Cemiyetleri tanımak vazifesinden başka, gerek Statüler⁸ gerekse Milletlerarası Konferanslarca verilen vekâletler gereğince daha bir çok vazifeleri vardır. Bunları kısaca zikredelim: Komite Kızılhaç Prensiplerinin muhafazasına çalışır. Cenevre Sözleşmelerinin koruyucusudur. Cenevre Sözleşmeleri tarafından verilen vazifeleri ifa edip bu Sözleşmelerin tatbiki için çalışır ve Beşerî Sözleşmelerin ihlâli iddialarına ait şikâyetleri kabul eder. Harpte Millî Cemiyetlerle Hükûmetler arasında bitaraf bir mutavassıt rolündedir. Siviller ve harp esirleri hakkında merkezî ajanslar açar ve esirlerin vaziyetini düzeltmeğe çalışır ve beşerî ızdırabı hafifletmek için vazifesi saydığı hallerde müdahalelerde, tavassutta bulunur. Ayrıca Beşerî Devletler Hukukunun tekâmülüne, Cenevre Sözleşmelerinin inkişafına da çalışır⁹. Milletlerarası Kızılhaç Komitesinin mutavassıt rolünü oynayabilmesi için şu vasıfları haiz bulunması lâzımdır:

— Hangi tarafa olursa olsun, eşit surette olmak üzere yardım etmeğe hazır bulunmak.

— Faaliyeti, tamamiyle insanî olmak. Hiç bir zaman siyasî hususlara hizmet etmemek. Kızılhaç için şu veya bu Devlet veya hasım taraf değil, fert, harp esiri ve hasta mevzuubahistir.

8) Komitenin Statüleri Milletlerarası Kızılhaç Statüsü ile Komitenin kendine mahsus Statüsüdür.

9) *Pictet (J. S.)*: Le Droit International et l'activité du Comité International de la Croix - Rouge, s. 7 ve müt.; *Huber (M.)*: Principe, d'action et fondements de l'oeuvre du Comité International de la Croix - Rouge, s. 28 ve müt.; *Pictet (J. S.)*: La défense de la personne humaine dans le droit futur, s. 1 ve müt.; *Borel (E.)*: L'organisation Internationale de la Croix - Rouge, Recueil des Cours 1923, s. 594 ve müt.

— Tamamiyle mert, vazih ve samimî bir hattı hareket takib-etmek ¹⁰.

Milletlerarası Kızılhaç Komitesi, ilk defa olarak 1927 tarihinden yapılan Tabiî Âfetlerde Yardım Birliği hakkındaki Sözleşmede zikredilmiş bulunmaktadır. İkinci olarak, Harp Esirleri Hakkındaki 1929 tarihli Cenevre Sözleşmesinde Komite'den madde 79 da bahsedilmektedir. Bu maddeye göre Komite, Harp Esirleri Hakkında bir Merkezî Ajansın kurulmasını muharip Devletlere teklif edebilecektir. Ayrıca yine bu Sözleşmede, Sözleşme hükümlerinin Milletlerarası Kızılhaç Komitesinin beşerî faaliyetlerini daraltacak şekilde tefsir edilmemesi hususu da dercedilmiş bulunmaktadır. 1929 Cenevre Sözleşmesinin 87 ve 88 inci maddeleri ise, Milletlerarası Kızılhaç Komitesinin Sözleşmenin tatbiki mevzuunda, muharipler arasındaki ihtilâflarda oynıyacağı rol ¹¹ ve harp esirleri lehine beşerî faaliyetinden bahsedilmektedir.

1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinde Milletlerarası Kızılhaç Komitesine daha geniş yer verildiği müşahede olunmaktadır. Filhakkı 1949 tarihli her 4 Cenevre Sözleşmesinde de Komiteyi ilgilendiren hükümler vaz'edilmiştir. «Harp halindeki silâhlı kuvvetlerin hasta ve yaralılarının vaziyetlerinin ıslahı» hakkındaki 1 inci Sözleşmenin 3 üncü maddesi ile Komitenin «Tarafsız insanî bir teşkilât» olduğu ve «anlaşmazlık halindeki taraflara hizmetlerini arzedebileceği» kabul edilmiştir. Bu çok mühim yeni bir hükümdür. Çünkü Komiteye, sivil harplerde de hizmetlerde bulunabilmek imkânı verir. Halbuki hükümetler sivil harpte, karşı tarafa yardımı suçlu ya yardım saymağa mütemayildirler. Madde 9 da, «Bu Sözleşme hükümlerinin, Komitenin insanî çalışmalarına mani olmadığı» zikredilmiştir. 10 uncu maddeye göre, yaralı ve hastaları elinde bulunduran zilyed Devlet, Sözleşme hükümlerinin hamî Devletlere yüklediği insanî vazifeleri üzerine alması için Komiteye müracaat edecek veya bu madde hükümleri mahfuz kalmak şartıyla Komite'nin yapacağı hizmet teklifini kabul eyliyecektir. Bu hüküm her 4 anlaşmada mevcut olan Komitenin teşebbüs hakkıdır. Ayrıca 23 üncü maddede Komite'nin, sıhhî mahal ve bölgelerin tanınmasını kolaylaştırmak için tavassutta bulunabileceği zikredilmiş bulunmaktadır.

10) *Huber (M.)* : La pensée et l'action de la Croix - Rouge, s. 185 ve müt.

11) *Werner (A. U.)* : La Croix - Rouge et les Conventions de Genève, s. 22 ve müt.

Sözleşmenin 11 inci maddesinde de Komiteyi ilgilendiren bir hüküm vazedilmiştir.

«Silâhlı kuvvetlerin denizdeki hasta, yaralı ve kazazedelerinin vaziyetlerinin ıslahı» hakkındaki 12 Ağustos 1949 tarihli ikinci Cenevre Sözleşmesinde, Milletlerarası Kızılhaç Komitesinin insanî faaliyetine Sözleşme hükümlerinin mani olmadığı sarahaten zikredilmiştir (md. 9). Bu Sözleşmenin 10 uncu ve 11 inci maddelerinde de, yukarıda bahsettiğimiz Birinci Sözleşmenin 10 uncu ve 11 inci maddelerindeki kaidelere müşabih hükümler vaz'edilmiş olup, 11 inci madde, ihtilâf halindeki Devletler arasındaki toplantıya Komitenin bir temsilci göndermesi hakkındadır.

1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinin üçüncüsü olup, «Harp esirleri hakkında tatbik edilecek hükümleri nizamlayan Sözleşme» ye göre Komiteye daha geniş hak ve selâhiyetler verildiğini ve yukarıda zikrettiğimiz haklardan başka (md. 9, 10), harp esirlerine gönderilecek paketler hakkında (md. 72, 73, 75), harp esirlerinin Komite nezdindeki mümessilleri (md. 79) ve harp esirlerinin kendilerine yardım eden teşekküllerle muhaberelerine dair (md. 81) hükümler vaz'edildiğini müşahede etmekteyiz. Ayrıca 123 üncü maddeye göre Komite, lüzum görürse alâkalı Devletlere, bitaraf bir memlekette bir Merkezî İstihbarat Ajansı kurulmasını teklif etmek hakkını da haizdir. 125 inci madde Komitenin hususî vaziyetinin her vakit hürmet göreceğini âmirdir.

Tamamiyle yeni hükümlerden ibaret olan 1949 tarihli dördüncü Cenevre Sözleşmesi «Harp zamanında sivillerin korunmasına dair» dir. Bu Sözleşmenin 3, 10, 12, 14, 30, 59, 61, 76, 102, 104, 111, 140, 143 üncü maddeleri Milletlerarası Kızılhaç Komitesinden bahsetmektedirler ¹².

12) Madde 3, Komitenin ihtilâfa dahil taraflara hizmetlerini arz ve teklif edebileceği, madde 10, Sözleşme hükümlerinin Komitenin insanî faaliyetlerine mani teşkil etmediği, madde 12, Komitenin tavassut selâhiyeti, madde 14, Komitenin sıhhat ve emniyet mıntıklarının tesis ve tanınmasını kolaylaştırmak hususundaki yardımına dairdir. 30 uncu madde himaye gören şahısların Komiteye müracaatları, 59 uncu madde Komitenin işgal altındaki halklara yiyecek, tıbbî madde ve giyecek sevkiyatı hakkında, 61 inci madde gönderilen yardımın tevzii işinin Komiteye devredilebileceği, 76 ncı madde himaye gören mevkuf şahısların Komite mümessillerinin ziyaretini kabul etmek hakları, 102 nci madde enternelerin Komite nezdinde kendilerini temsil ettirmek selâhiyetleri, 104 üncü madde Enterne Komite Âzaları ile Kızılhaç Komitesi Âzaları arasındaki muhaberatta kolaylık gösterebileceği, 111 inci madde, Komitenin irsalâtın sevkini temine teşebbüs edebileceği, 140 inci madde Komitenin Mer-

Komitenin¹³ yeni ve çok yüklü olabilecek vazifelerinden biri de hakkında adlî takibat açılmış olan esirlere, adlî yardımda bulunmaktır. Yine Komitenin yeni ve müşkül vazifelerinden biri de, 1949 Cenevre Sözleşmelerinden 4 üncüsünün, işgal edilmiş memleketler sivil halkına tatbikini kontrol'dür. Eğer geniş ülkeler işgal edilirse bu vazife, Komitenin iş görme gücünü aşar denilmektedir.

Türk Kızılay Müessesesinin Milletlerarası Kızılhaç ile olan münasebetlerini belirtirken, Milletlerarası Kızılhaç'ın organı mesabesinde olan Milletlerarası Kızılhaç Komitesi ile olan alâkasını daha iyi anlayabilmek için Komitenin Hukukî mahiyeti üzerinde de kısaca duralım. Milletlerarası Kızılhaç Komitesi (C. I. C. R.), ilk kurulduğu andan itibaren bugüne kadar müstakil bir hususî hukuk hükmî şahsı olma vasfını muhafaza etmiştir. Komite Kızılhaç tesis Komitesinin doğrudan doğruya varisidir. Bugünkü Kızılhaç Organik Hukukuna göre Komite'nin vasıfları ,1952 tarihli Milletlerarası Kızılhaç Statüsü ile 25 Eylül 1952 tarihli Komitenin kendi Statüsü tarafından tesbit edilmiştir. Milletlerarası Kızılhaç Komitesi Statüsünün 2 nci maddesinde de sarahaten belirtilmiş olduğu veçhile, Millî Hukuk bakımından Komite, İsviçre Medenî Kanununun 60 ıncı ve müteakip maddelerine tâbi olup, hususî hukuk hükmî şahsiyetini haizdir.

Böylece hususî teşebbüsten doğan Milletlerarası Kızılhaç Komitesi yine bir hususî hukuk hükmî şahsı olarak mevcudiyetini bugüne kadar aynı şekilde idame ettirmiş bulunmaktadır.

Âmme Hukuku bakımından, Milletlerarası Kızılhaç Komitesinin doğrudan doğruya bu hukuk tarafından tanzim edilmemiş olduğunu görüyoruz. Filhakika ilk Cenevre Sözleşmesi olan 22 Ağustos 1864 tarihli Cenevre Sözleşmesi ile, Sözleşme hükümlerinin deniz harbine tatbikine dair 29 Temmuz 1899 La Haye Sözleşmesinde ve 6 Temmuz 1906 tarihli ikinci Cenevre Sözleşmesinde Milletlerarası

kez İstihbarat Ajansı Tesisini teklif edebileceği, 142 nci madde Komitenin hususî vaziyetinin tanınıp saygı göreceği, 143 üncü madde ise Komite murahhasların, hamî Devlet mümessil ve murahhasları ile aynı imtiyazlardan istifade edecekleri ve himaye gören şahısların bulunduğu her yer, bilhassa Enternöman, mevkufiyet ve iş yerlerine gitmeye mezun oldukları hakkında hükümler vaz'etmiş bulunmaktadır.

13) Sivil halka yardım hususunda Komite, Kızılay, Kızılhaç Cemiyetleri Birliği ile işbirliği yapmış ve İkinci Cihan Harbinde 500 milyon İsviçre Frangı tutarında yiyecek, giyecek ve ilâç dağıtmıştır.

Kızılhaç Komitesi hakkında hiç bir hükme veya kayda rastlanmamaktadır.

Milletlerarası Kızılhaç Komitesinin ve Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliğinin Milletlerarası sahada ilk defa olarak zikredilmesi, 12 Temmuz 1927 tarihli Milletlerarası Yardım Birliği Sözleşmesindedir¹⁴. Bilhassa tabii âfetler dolayısıyla, Milletlerarası yardım hakkındaki bu Sözleşmede, Komitenin, Birliğe yapabileceği yardımlardan bahsedilmektedir. Fakat Milletlerarası Kızılhaç Komitesine Devletler Hukuku sahasında asıl hukukî istinat noktaları bahşeden, 27 Temmuz 1929 tarihli «Harp Esirleri hakkında tatbik edilecek muameleye dair» Cenevre Sözleşmesi olmuştur. Bu Sözleşmenin 88 inci maddesinde «Sözleşme hükümlerinin, *Milletlerarası Kızılhaç Komitesinin*, alâkadar muhasımların tasvibi ile, harp esirlerini himaye hususunda göstereceği beşerî faaliyete mani olmadığı» hususu zikredilmiştir. Yine bu Sözleşmenin 79 uncu maddesi Komitenin alâkalı Devletlere harp esirleri için bir Merkezî Ajans kurulmasını teklif edebileceğini ve Sözleşme hükümlerinin Milletlerarası Kızılhaç Komitesinin beşerî faaliyetini daraltıcı şekilde tefsir edilmemesi icabettiğini âmirdir. İşte bu maddeler ile ilk defa olarak Milletlerarası sahada Milletlerarası Kızılhaç Komitesine bazı istinat noktaları temin edilmiş bulunmakta idi. Bilâhare Komite bu hükümlere dayanarak ki faaliyetini genişletebilmiştir.

1949 Cenevre Sözleşmelerinin tam 60 maddesinde gerek Komiteden gerekse Merkezî İstihbarat Ajans'ından bahsedilmek suretiyle Komiteye çok mühim bir yer verilmiştir. Binaenaleyh bugün Milletlerarası Kızılhaç Komitesi yine bir hususî hukuk hükmî şahsı vasfını muhafaza etmekle beraber, artık Milletlerarası sahada da bazı Sözleşmelerle kendine vazifeler tahmil ve haklar tanındığından¹⁵ mühim bir rol oynamaktadır. Fakat Komitenin Milletlerarası bir teşekkül haline getirilmesi hususunda yapılan bütün teklifler reddedilmiş bulunmaktadır. Milletlerarası Kızılhaç Komitesini Mil-

14) *Ruegger (P.)* : L'Organisation de la Croix - Rouge Internationale envisagée sous ses aspects juridiques, Recueil des Cours, 1953, s. 423.

15) Milletlerarası Kızılhaç Komitesine tanınan haklar meyanında, şunları da zikredebiliriz: Komite, beyaz zemin üzerine Kızılhaç alâmeti farikasını kullanır, Komite Âzalarına, vazifelerinin ifası için lüzumlu bilcümle kolaylıklar bahşolunur, Komitenin murahhasları himaye gören her yere ve bilhassa enternöman, mevkufiyet, iş yerlerine gitme, ziyaretlerinin sıklığı ve devamının tahdit olunmaması, ziyaret edecekleri yerlerin intihabında serbest bırakılma imtiyazlarından istifade ederler.

letlerarası bir teşekkül haline getirmek fikri Komitenin mevcudiyeti kadar eskidir. Bu husus evvelâ, 1867 tarihindeki Milletlerarası Kızılhaç Konferans'ında teklif edilmiş olup, Konferans bu isteği bertaraf etmiştir. Bilâhare diğer Konferans'larda yine bu mesele teklif edilmiş ise de her seferinde Konferans Statüko'nun muhafaza edilmesine karar vermiştir. Milletlerarası Kızılhaç Komitesinin faaliyeti, Komitenin bütün âzaları İsviçreli olduklarından, İsviçre'nin daimî tarafsızlığı ile mümkün olmaktadır. Bu, maddî ve manevî tarafsızlıktır ki onun bitarafça müdahale rolünü oynıyabilmesine elzem olan istiklâli temin eder. Komite (C. I. C. R.) nin bu tarafsızlığı, her zaman ve her yerde mertçe ve açıkça hareket etmek kararı ile kuvvetlendirilmiştir.

İkinci Cihan Harbinden sonra da bazı Kızılhaç'a mensup şahsiyetler Milletlerarası Kızılhaç Komitesinin Milletlerarası bir teşekkül haline getirilmesi teklifinde bulunmuşlardır. Bu tekliflerde, bir ihtilâfta bitaraf kalmış olan memleket Kızılhaç'larına mensup temsilcileri Komiteye iştirak ettirmek suretiyle meselenin gerçekleştirilmesini isteyenler olduğu gibi, diğer bir gurup da, Komite ile Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliği arasında bir kaynaşma meydana getirilmesini istiyordu. Fakat bu teklifler, meseleler derin bir şekilde tetkik edilince sahipleri tarafından geri alınmıştır. Binaenaleyh böyle bir takım tecrübeler geçiren ve İkinci Cihan Harbi zamanında Kızılay, Kızılhaç Cemiyetleri Birliğinin âzaları arasındaki husumetten dolayı faaliyetine devam edemediğini de gören, Milletlerarası Kızılhaç Komitesi bugün için teşekkülünde değişiklik yapılmaması icabettiği fikrini benimsemiş bulunmaktadır. Hakikaten mutlak tarafsızlık, tam istiklâl ve hareket sür'ati Milletlerarası Kızılhaç Komitesinin harp zamanında faaliyette bulunabilmesi için elzem olan başlıca şartlar sayılmaktadır ve eğer bugün Komite, hükümetlerin emniyetinden faydalanabiliyorsa bunun başlıca sebebi hükümetlerin Milletlerarası Kızılhaç Komitesinin hiç bir tesir altında kalmadığını, mesuliyetlerini başkalarıyla paylaşmadığını ve tam bir ketumiyetle hareket ettiğini bilmelerinden ileri gelmektedir. Eğer Komite, bir çok memleketlerin tebalarından teşekkül etse idi, bitaraflığı şüpheyi davet edebilirdi denilmektedir¹⁶.

16) Manuel de la Croix - Rouge Internationale, s. 340 ve müt.; Werner (A. R.): op. cit., s. 24 ve müt.; Pictet (J. S.): La Croix - Rouge et les Conventions de Genève, Recueil des Cours, 1950, s. 17 ve müt.; Pictet (J. S.): Le Comité International de la Croix - Rouge dans le nouvelles Conventions de Ge-

Milletlerarası Kızılhaç Komitesi 1949 Cenevre Sözleşmelerinde defalarca zikredilmiş ise de, yine eskiden de olduğu gibi onlarca tanzim edilmiş değildir. Binaenaleyh bünyesi yine eskisi gibi kalmış olup bir hususî hukuk hükmî şahsıdır. Fakat artık Devletler Hukuku ile de kuvvetlendirilmiştir. Harp esir ve yaralılarına yardım hususundaki rolü, bütün Devletlerce tanınmış bulunmaktadır. Bu bakımdan ,Türkiye Kızılay Cemiyeti de, Milletlerarası Kızılhaç Komitesi ile münasebette bulunabilmektedir.

Milletlerarası Kızılhaç Komitesi, Cenevre Hukuku hakkında birçok Üniversiteye lüzumlu bütün vesikaları temin etmiş olduğundan, Lyon, Modène, Brüksel gibi Üniversiteler Cenevre Sözleşmelerinin tetkikini ders programlarına almışlar ve Komite böylece Üniversite gençliğinin Cenevre Sözleşmelerini öğrenmesine de yardım etmiştir ¹⁷.

§ 2. Türkiye Kızılay Cemiyetinin Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliğine İştiraki

Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliği, 5 Mayıs 1919 da, gayri mahdut bir müddet devam etmek üzere Paris'te kurulmuştur. Birlik (Ligue), Millî Kızılay - Kızılhaç Cemiyetlerinin âza olduğu Milletlerarası bir Federasyondur. Birlik, Amerikan Kızılhaç'ının teşebbüsü ile kurulmuş olup, ilk şeklinde Milletler Cemiyetine çok benziyordu. Birlik, müessis âzalarına ¹⁸ üstün bir mevki vermişti. Fakat Birliğin müessis âzalarına üstünlük tanınması, diğer âzalarına bu hakları vermemesi, Kızılhaç'ın esas prensiplerinden biri olan Millî Cemiyetlerin eşitliği prensibine aykırı idi. İşte bu vaziyeti düzeltmek için gayet yerinde bir kararla Birliğin Statüsü yeniden gözden geçirilmiş ve artık âzaları olan Millî Cemiyetlerin hepsinin eşit olması kaidesi kabul edilmiştir. Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birli-

nève, Revue Internationale de la Croix - Rouge, Mai 1954, s. 353 ve müt.; *Sior-det (F.)* : Les Conventions de Genève et la Guerre Civile, Revue Internationale de la Croix - Rouge, Février 1950, s. 104 ve müt.

17) Ayrıca Milletlerarası Kızılhaç Komitesi başkanı 1953 senesinde La Haye Devletler Hukuku Akademisinde, «Milletlerarası Kızılhaç Teşkilâtının Hukukî görünüşleri» hakkında 5 Konferans vermiştir (Rapport sur l'activité du Comité International de la Croix - Rouge, 1953; *Ruegger (P.)*: L'organisation de la Croix - Rouge Internationale sous ses aspects juridiques, Recueil des Cours 1953, s. 377 ve müt.).

18) Müessis Âzalar, Amerikan, İngiliz, Fransız, İtalyan ve Japon Kızılhaç Cemiyetleri idi.

ği, 1919 senesinin yeni sulh heyecanı içinde kurulduğundan, bu müessese daha bidayetden itibaren Kızılhaç Millî Cemiyetlerinin sulh zamanındaki faaliyetlerini inkişaf ettirmeyi gaye edinmiştir.

Türkiye Kızılay Cemiyeti, 1930 senesinde Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliğine âza olmuştur. Binaenaleyh bu tarihten itibaren Birlikle münasebetlerde bulunmağa başlamış ve fiilen Birlik İdaresine de iştirak etmiştir. Birliğin bugünkü vaziyetini nizamlayan en son Statüsü 1954 de Oslo'da kabul edilmiş bulunmaktadır. Bu Statü 8 kısımdan ibaret olup 34 madde ihtiva eder. Umumî Hükümler adını taşıyan birinci kısımda Birliğin, esas teşekkülü zikredilmektedir. Buna göre, 5 Mayıs 1919 da tesis edilen Kızılay - Kızılhaç Millî Cemiyetlerinin Milletlerarası Federasyonu, Hukukî şahsiyeti haiz, korporatif şekilde teşkilâtlandırılmış ve gayrı mahdud müddet için kurulmuş bir Birlikten ibarettir.

Birliğin Statüsüne göre, İdare Organları; İdareciler Konseyi ile İcra Komitesidir. Ayrıca bir de Genel Sekreterliği vardır. İdareciler Konseyinin vaz'etmiş olduğu, Kabul Nizamnamesindeki şartları haiz olan her Millî Kızılay - Kızılhaç Cemiyeti, Kızılhaç Cemiyetleri Birliği'ne âza olabilir. 1948 tarihli, Birliğe yeni Cemiyetlerin Kabulü Nizamnamesi gereğince, İdareciler Konseyinin 1946 senesi 19 uncu içtimasında kabul ettiği esas prensiplerine uygun olarak faaliyet icra eden ve memleketindeki hükûmetçe resmen tanınmış olan her Kızılay veya Kızılhaç Cemiyeti, Kızılhaç Cemiyetleri Birliğine kabul edilebilir (Nizamname md. 1). Ancak bu Millî Cemiyetin faaliyeti bütün memlekete şâmil olmalı ve o memlekette henüz Kızılay veya Kızılhaç teşkilâtı kurulmamış bulunmalıdır.

Birliğe dahil olmak isteyen Millî Cemiyetin, Birliğin İcra Komitesi Reisliğine bir kabul dilekçesi tevdi etmesi ve bu dilekçeye aşağıda yazılı belgeleri eklemesi lâzımdır.

- a) Cemiyetin Statüsü,
- b) Cemiyetin son bir sene zarfındaki faaliyeti,
- c) Cemiyetin, memleketi hükûmetince resmen tanınmasının hangi şartlarla vaki olduğu hakkında vesika,
- d) Cemiyetin, Birlik Statülerini tanıdığı ve bunlara uygun hareket edeceğine dair bir beyanname,
- e) Cemiyetin, kendine düşen malî hisseyi ödiyeceğine dair bir beyanname.

Birliğin Sekreterliği verilen dilekçeyi tetkik eder ve vesikaların Birliğin Prensiplerine uygun olduğunu görürse, gelecek İcra Ko-

mitesine bildirir. Cemiyetin Birliğe kabulü hususunda evvelâ İcra Komitesi bir rapor verir. Fakat asıl kat'î karar gelen ilk içtimada İdareciler Konseyi tarafından verilmektedir. Son karar müsbetse artık Millî Cemiyet, Birliğin bütün hakları haiz tam âzası olur. Eğer İcra Komitesi, Cemiyetin kabul dilekçesini reddetmişse, Cemiyetin İdareciler Konseyine başvurmak hakkı vardır.

Her âza Cemiyet, Genel Sekreter vasıtasıyla İdareciler Konseyi Reisliğine 6 ay evvel ihbarda bulunmak şartıyla, Birlikten çekilebilir (Birlik Statüsü md. 8, f. 2).

Kızılhaç'ın dinî, siyasî ve etnik tarafsızlığı temel prensibine gerek hükûmetinin tazyiki, gerekse şahsî teşebbüsü ile aykırı hareket eden veya Birlikle olan münasebetlerini Kızılhaç Prensiplerine aykırı bir gaye için kullanan her Cemiyetin, âzalık sıfatı muallâkta bırakılır ve Cemiyet ikinci defa olarak Prensipleri ihlâl ettiği takdirde de, İdareciler Konseyinin mevcut âzalarının üçte ikisinin müzakerede hazır bulunması ve dörtte üçünün reyini ile verilen bir kararla Birlikten ihraç edilir. İdareciler Konseyi, verdiği kararın mucip sebeplerini bildirecektir. Demek ki, Millî Cemiyetler ve bunlardan biri olan Türkiye Kızılay Cemiyeti, Birliğe giriş ve çıkış şartları bakımından da Birlikle daimî münasebet halindedirler.

Birliğe âza olan her Millî Cemiyet, Birliğin İdareciler Konseyine İdareci namıyla bir temsilci tâyin eder. Ayrıca her Cemiyet, İdarecinin yokluğunda, o vazifeyi ifa edecek bir kişi daha tâyin eder. Her ikisinin, Millî Cemiyet âzası olması lâzımdır. Millî Cemiyetler istedikleri anda İdarecilerini değiştirebilirler.

İdareciler Konseyi, Milletlerarası Kızılhaç Birliğinin vazife ve gayesinin tahakkuku için lüzumlu bütün selâhiyetleri haizdir. Başkan, Başkan Yardımcılarını, İcra Komitesine âza Cemiyetleri ve Genel Sekreteri tâyin eder. Ayrıca muhtelif Milletlerarası Kızılhaç Teşkilâtında Birliği temsil edecek olan şahısları da seçer. İdareciler Konseyi her iki senede bir toplanır. Milletlerarası Kızılhaç Konferansı toplandığı zaman, aynı tarihte ve aynı yerde İdareciler Konseyi de toplanır. Bunlar Konseyin adî içtimalarıdır. Bir de fevkalâde içtimalar vardır ki bunlar Milletlerarası Kızılhaç Konferansının fevkalâde olarak toplantıya çağırıldığı zaman yapılır.

İdareciler Konseyinin müzakere nisabı, adî içtimalarda âza miktarının yarısı, fevkalâde içtimalarda ise üçte biridir.

İdareciler Konseyi mevcut ve rey veren âzaların ekseriyetiyle karar verebilir. Her idarecinin bir reyini vardır.

Birliğin İcra Komitesi ise, İdareciler Konseyinin Başkan ve İkinci Başkanın âza bulunduğu Cemiyetlerle İdareciler Konseyi tarafından 2 sene için seçilen diğer 12 Cemiyet âzalarından tereküp eder. İcra Komitesi âzalarından her birinin karar vermek hususunda bir rey vardır. İcra Komitesi, âdiyen altı ayda bir Birlik Merkezinde toplanır. Fevkalâde olarak da, 2 tanesi İcra Komitesi âzası olan 5 Cemiyetin isteği üzerine veya Başkanın teşebbüsüyle toplanır. İcra Komitesi mevcut 10 âza ile müzakereye başlayabilir ve kararlarını mevcut ve rey veren âzaların ekseriyetiyle alır.

Genel Sekreter, gerek bütün memleketlerin iktidarlarına gerekse Millî ve Milletlerarası Teşkilâtlara karşı Birliği temsil eder. Her âza Cemiyet, Birliğe senelik bir vergi verir.

Birlik Statüsünün hükümleri, İdareciler Konseyi tarafından, müzakere nisabı 2/3 olmak üzere, mevcut ve rey veren âzaların 3/4 ekseriyetiyle verilen bir kararla tâdil edilebilir¹⁹.

Kızılhaç Gençlik Teşkilâtı, Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliğine bağlı bir müessese olarak faaliyette bulunmaktadır. Türkiye Kızılay Cemiyeti de Gençlik Teşkilâtına âza olduğu gibi bu Teşkilâtın İdare Organı olan Gençlik Komitesinde fiilen de çalışmaktadır.

Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliğinin İcra Komitesi, Gençlik Kızılhaç'ı istişarî Komitesini de tâyin etmektedir.

Gençliği Millî Cemiyetlerin faaliyetlerine iştirak ettirmek fikri oldukça eskidir. 1885 tarihinden beri Bulgaristan Kızılhaç'ı, dahilî teşkilâtına bir de Gençlik Teşkilâtı kısmı ithal etmişti. 1892 tarihli 5 inci Kızılhaç Konferansında bir Kadınlar Komitesi (Le Comité des Dames de Moravie) talebelerin Kızılhaç faaliyetlerine iştirak ettirilmelerini tavsiye etmişti. 1918 de İsveç çocukları İsveç Kızılhaç'ı için çalışmışlardır. Aynı sene Kanada, Avustralya ve Amerika Birleşik Devletlerinde Gençlik Kızılhaç'ı teşkilâtlandırılmış bulunuyordu.

1922 senesinde Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliğinin Umumi Konseyi yani İdareciler Konseyi aldığı bir kararla, Millî Cemiyetlere, gençlere Kızılay müessesesinin insanî idealini öğretmek için birer Gençlik Teşkilâtı kısmı kurmaları tavsiye ediliyordu. Binaenaleyh bu temel karara dayanan Gençlik Kızılhaç'ı halen Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliğinin bir kısmı olarak faaliyette bulunmaktadır.

19) Manuel de la Croix - Rouge Internationale, Statuts de la Ligue, s. 343 ve müt.

Türkiye Kızılay Cemiyeti'nin Kızılay Gençlik Kurumu Kısmı 1932 senesinde kurulmuştur.

Milletlerarası Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliğinin esas faaliyet mevzuu, Millî Cemiyetlerin beşerî faaliyetlerini her an kolaylaştırmak ve teşvik etmek ve bu Cemiyetlerin, Federasyonu olmak dolayısıyla üzerine düşen mesuliyetleri deruhte etmektir. Birlik, Kızılay - Kızılhaç Millî Cemiyetleri arasında, onlara millî ve Milletlerarası faaliyetlerinde yardım için kurulmuş, tetkikat, intizam ve irtibatı temin eden daimî bir organdır. Birlik, Millî Cemiyetlerle bütün faaliyet sahalarında, hassaten sıhhî şartların düzeltilmesi, hastalıkların önlenmesi ve ızdırapların dindirilmesi hususlarında işbirliği yapmaktadır. Milletlerarası Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliği her memlekette Cenevre Sözleşmeleri, Milletlerarası Kızılhaç Konferansları ve İdareciler Konseyi tarafından beyan edilen prensiplere uygun olarak faaliyet icra edecek olan bir Millî Cemiyetin teessüs ve inkişafına yardım ve teşviklerde bulunur. Birlik Statüsünün 7 nci maddesi, 2 nci fıkrasında mühim bir hüküm vardır. Birliğin, Millî Cemiyetleri harp zamanındaki himayesine dair olan bu hükme göre «Eğer bir işgal kuvveti, Birliğe âza olan bir Millî Cemiyetin Kızılhaç prensiplerine uygun olan faaliyetlerine müdahale ederse, veya Cemiyete zarar verir veya zarar vermeğe teşebbüs ederse veyahut Cemiyeti Kızılhaç Prensiplerine uygun olmıyan faaliyetlerde kullanırsa İdareciler Konseyi bu hareketin bütün vaziyetlerini tetkik eder ve Milletlerarası şuur yardımıyla uygun gördüğü bütün tedbirleri alır»²⁰.

Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliği dinî, siyasî, etnik veya hükûmete ait bir karakteri olmayan müstakil bir teşkilâttır. Millî Cemiyetlerden mürekkep Milletlerarası bir Federasyondur. Birliğin her âza Cemiyetin bir temsilcisinden mürekkep bir müzakere organı ile bir de icra organı vardır. Birlik Devletler Hukukunda ilk olarak 1927 tarihli Milletlerarası Yardım Sözleşmesinde zikredilmiştir. 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri gereğince Birlik, Kızılhaç alâmeti farikasını kullanabilecek ve bundan faydalanabilecektir.

Millî Hukuk bakımından Kızılhaç Cemiyetleri Birliği, başlangıçta Fransız mevzuatı, bilâhare ise Sekreterliği İsviçreye nakledil-

20) *Ruze (R.)* : La Ligue des sociétés de la Croix - Rouge, R.G.D.I.P., 1919, s. 484 ve müt.; *Lederman (L.)* : The International organization of the Red Cross and the League of Red Cross Societies, American Journal of International Law, 1948, s. 635 ve müt.

diğinden İsviçre mevzuatı tarafından tanzim edilmiş bulunan bir hususî Hukuk Müessesesidir.

Halen dünyada Birliğe âza olan, 75 tane Millî Kızılay, Kızılhaç ve Kızılgüneş ve Aslan Cemiyeti vardır. Bunlardan 67 tanesi Kızılhaç²¹, 6 tanesi Kızılay (Türkiye, Irak, Mısır, Suriye, Ürdün, Afganistan), bir tanesi Kızılgüneş ve Aslan (İran), bir tanesi de Kızılhaç ve Kızılay Cemiyetleri ittifakı'dır (Rusya). Millî Kızılay ve Kızılhaç Cemiyetlerinin memleketlere göre değişik ehemmiyet ve yapıları mevcuttur. Fakat hareket programları ve Hukukî Statüleri bakımından müşterek noktalar vardır. Kızılhaç'a mahsus organik hukuk bakımından Millî Cemiyetler Milletlerarası sahada Milletlerarası Kızılhaç Komitesi tarafından tanınır. Millî Cemiyetlerin haiz olmaları icap eden 10 şart yukarıda zikredilmiş ise de, bu şartlar aynı zamanda Hukukî Statü bakımından Millî Cemiyetlerin hepsinde müşterek olan noktaları teşkil ettiklerinden bunlara ileride tekrar temas edeceğiz.

1863 tarihinde yapılan İstişarî Konferans'ın hemen akabinde muhtelif memleketlerde yaralı askerlere yardım için Millî Cemiyetler kurulmasına başlanmıştır. 1863 Konferans'ı kararlarına göre «Her Millî Cemiyet en faydalı ve elverişli gördüğü şekilde teşkilâtlanır (md. 1). 25 Şubat 1864 de, Milletlerarası Komite, ilk teşkilâtlanan Millî Komite olan Alman (Berlin) Komitesinin programını kabul etmiştir. 1864 senesi Ağustosunda Cenevre Sözleşmelerinin akdi esnasında, 7 tane Millî Komite kurulmuş bulunuyordu. Hemen hemen hepsi hususî teşebbüsten doğan Millî Komiteler yavaş yavaş Kızılhaç veya Kızılay Cemiyetleri adını almışlardır.

Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri Birliğine âza olan Millî Kızılay - Kızılhaç Cemiyetlerinin her biri, başta kendi memleketinin Millî Hukuku tarafından nizamlanmış bulunmaktadırlar. Her Cemiyetin

21) Arnavutluk, Federal (Batı) Almanya, Doğu Almanya, Arjantin, Avusturya, Avustralya, Belçika, Birmanya, Bolivya, Brezilya, Bulgaristan, Cenup Kore, Kore Halk Cumhuriyeti, Kanada, Seylân, Şili, Çin, Kolombiya, Kosta - Rika, Kûba, Danimarka, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, İspanya, Amerika Birleşik Devletleri, Habesistan, Finlandiya, Fransa, Büyük Britanya, Yunanistan, Guatemala, Haiti, Honduras, Macaristan, Hindistan, Endonezya, İrlanda, İzlanda, İtalya, Japonya, Lübnan, Liechtenstein, Lüksemburg, Meksika, Monaco, Nikaragua, Norveç, Yeni Zelanda, Pakistan, Panama, Paraguay, Felemenk, Peru, Filipinler, Polonya, Portugal, Romanya, Saint - Marin, Salvador, İsveç, İsviçre, Çekoslovakya, Tayland, Güney Afrika Birliği, Uruguay, Venezuela, Yugoslavya'da Kızılhaç Millî Cemiyetleri kurulmuş bulunmaktadır.

bir Millî Medenî Hukuk Statüsü vardır. Bu Millî Statü'nün, muhtelif memleketlerin teşriî faaliyetine göre değişik olacağı tabiidir. Ancak bütün Millî Cemiyetlerde müşterek olan noktalardan biri, her Cemiyetin Hukukî şahsiyeti ve Medenî Hukuk ehliyetini haiz bulunduğudur. Bu Cemiyetlerin, her memlekette, o memlekette kabul edilen en kuvvetli Hukukî şahsiyete mazhar bulduklarını da görüyoruz. O kadar ki, bazı Devletler Millî Kızılhaç Cemiyetlerine Âmme Hukuku Müessesesi Hukukî vasfını dahi vermişlerdir. Mesele Romanya, 11 Mart 1915 tarihli bir kanunla Romanya Kızılhaç Cemiyetinin Âmme Hukuku hükmî şahsı olduğunu kabul etmiştir.

Millî Kızılay - Kızılhaç Cemiyetlerine bahşedilen hukukî şahsiyetten başka bunların resmen hükûmet tarafından Askerî Sıhhiye Hizmetine yardımcı Müessese olarak kabul edilmeleri de lâzımdır. Buna Millî Tanıma denir. Bu resmî Millî tanımanın neticesi olarak, Müessese Cenevre Sözleşmelerinde kabul edilen şartlara uygun olarak beyaz zemin üzerine kırmızı haç veya ay alâmeti farikasını kullanabilir.

Millî Cemiyetler, aslında gönüllü hastabakıcı guruplarından ibarettir²². Ancak bu hususî hukuk teşkilâtları, gayelerinin asilliği sayesinde Devletin dikkatini çekmişler ve işbirliğini sağlamışlardır. Binaenaleyh, Millî Kızılay - Kızılhaç Cemiyetlerinin çift taraflı bir karakteri vardır. Bir taraftan bunlar Hususî Hukuk Müessesesidirler, diğer taraftan da Âmme Müessesesi olmadıkları halde, Âmme Müessesesi rolü oynarlar. Bundan dolayı, Millî Cemiyetler üzerinde Devletin üç nevi murakabe hakkı olduğunu görüyoruz.

- 1 — Askerî Murakabe,
- 2 — Organik Murakabe,
- 3 — Malî Murakabe.

1 — Askerî Murakabe : Millî Cemiyetler üzerinde, hükûmetlerce yapılan Askerî Murakabe, Cemiyetlerin kuruluş tarihlerinden itibaren başlamış bulunmaktadır. Çünkü Kızılay - Kızılhaç Millî Cemiyetlerinin Askerî Sıhhiye hizmetlerine yardımcı tanınmaları ancak onlar üzerinde böyle bir Askerî Murakabe şartıyla olabilmıştır. Millî Cemiyetler üzerindeki Askerî Murakabe harp'de ve sulh'de ol-

22) *Werner (A. R.)* : La Croix - Rouge et les Conventions de Genève, s. 30 ve müt.; *Huber (M.)* : La pensée et l'action de la Croix - Rouge s. 208 ve müt.; *Pictet (J. S.)* : La Croix - Rouge et les Conventions de Genève, Recueil des Cours, 1950, s. 12 ve müt.

mak üzere iki türlüdür. Sulh zamanında sadece maddî bir murakabe vardır. Bu maddî Askerî Murakabe, Cemiyetlerin harp zamanındaki faaliyetine yetecek ilâç ve personeli haiz bulunup bulunmadıklarını kontrole münhasırdır. Halbuki harp zamanında maddî murakabeye bir de hiyerarşik murakabe ilâve olunur.

2 — Organik Murakabe : Hükûmetin, Cemiyetin yurt içindeki ve haricteki faaliyetinin murakabesidir. Bu murakabe iki şekilde olabilir. Ya Millî Kızılay - Kızılhaçlara yapılan tâyinleri kontrol veya faaliyetlerine doğrudan doğruya müdahale etmek. Tâyinleri kontrol en basit ve en çok kullanılan usuldür. Buna göre Hükûmet, ya Millî Kızılhaç'ın bazı memuriyetlerine yapılacak tâyinleri doğrudan doğruya kendisi yapar veya tâyinlerde hükûmetin bir itiraz hakkı vardır. Filhakika birçok memleketlerde Kızılay - Kızılhaç Cemiyeti Başkanlarının Hükûmetçe seçildiklerini görüyoruz²³. Hükûmetin doğrudan doğruya müdahalesi ise daha serî ve emin bir usuldür. Bu sayede Cemiyet çabuk inkişaf etmek imkânını bulmuştur. Bu usule göre ya Hükûmet adamları (Dahiliye, Sıhhiye, Hariciye Vekilleri) Kızılhaç Kongrelerine girip noktaî nazarlarını serdedebilirler veya Devlet Organlarının Millî Kızılay - Kızılhaç Cemiyetleri üzerinde, doğrudan doğruya harekete geçmek hakları vardır. Binaenaleyh Millî Cemiyetlere bazı tedbirler kabul ettirebilirler veya onların alacağı tedbirlere mani olabilirler.

3 — Malî Murakabe : Bu murakabe bütün memleketlerde cârîdir²⁴. Kızılay - Kızılhaç Millî Cemiyetleri her yerde birtakım imtiyaz ve muafiyetlerden istifade ederler. Meselâ, Liman ücretinden muafiyet, malî muafiyetler, Devlet tahsisatı, bazı inhisarlar, piyan-golar veya pul tahsisatlarını vermek gibi.

İşte Millî Cemiyetlere Hükûmetler kolaylıklar ve imtiyazlar tanıdıklarından, onlarla sıkı münasebet halindedir. Bu sıkı münasebetin sebebi de bir taraftan harp zamanında Kızılhaç personelinin ordu sıhhiye personeline müşabih tutulması diğer taraftan bunların umumî menfaati alâkadar eden işlerle meşgul olmalarıdır.

23) Meselâ 5 Ocak 1905 tarihli Amerikan Teşkilâtı Esasiye Kanununa göre Amerikan Millî Kızılhaç'ının, Merkez Komitesi Başkanı ve 6 âzası Amerika Birleşik Devletleri Başkanı tarafından tâyin edilirler.

24) Buna tek istisna olarak, 1933 tarihli Statüyü haiz olan Peru Kızılhaç Cemiyeti zikredilmiştir. Bu Cemiyetin güya en geniş ekonomik muhtariyetten istifade ettiği söylenmektedir. (*Werner (A. R.)*: La Croix - Rouge et les Conventions de Genève, s. 32 ve müt.).

Kızılay - Kızılhaç Millî Cemiyetlerinin, Hükûmetlerince tâbi tutuldukları kontrolden ayrı olarak, bu Millî Cemiyetlerin Milletlerarası Kızılhaç Teşkilâtına dahil olabilmek için bazı vasıfları haiz olmaları icabettiğini evvelce bildirmiştik. Bu 10 vasıf, dünyadaki bütün Millî Cemiyetlerin müşterek noktalarını teşkil ederler. Bu müşterek noktalar şunlardır: Hükûmetin Cenevre Sözleşmelerinden birini kabul etmiş olması, o memlekette yegâne Kızılay - Kızılhaç Millî Cemiyeti olmak, Hükûmetçe askerî sıhhiye hizmetine yardımcı olarak tanınmak, Kızılhaç prensiplerine uygun hareket edebilmek, Kızılay - Kızılhaç veya Kızılgüneş ve Aslan isimlerinden birini kullanmak, üzerine düşen vazifeleri yapabilecek bir teşkilâtı haiz olmak, faaliyetini bütün memlekete yaymış olmak, ırk, din, cins, sınıf ve siyasî kanaat farkı gözetmeksizin kendi millîyetinden olanları Cemiyete kabul edebilmek, Milletlerarası Kızılhaç Statüsüne bağlı olup diğer Millî Cemiyetler ve Milletlerarası Kızılhaç organları ile devamlı münasebet halinde bulunmak, faaliyetlerinde Cenevre Sözleşmeleri ve Kızılhaç prensiplerine bağlı olmak.

Millî Cemiyetlerin Devletler Hukukundaki temeli'ne gelince, 1929 Cenevre Sözleşmesi Millî Cemiyetlerin esas metni olmakla beraber, onlardan ancak bir kere bahsetmektedir (md. 24, f. 4), diğer vaziyetlerde tanınmış yardım cemiyetlerinden bahseder ki, Kızılhaç Millî Cemiyetleri tabii bu tanınmış Millî Cemiyetlere dahildirler. 1949 Cenevre Sözleşmeleri ise Millî Cemiyetlere daha sağlam Hukukî temeller vermişlerdir. 1949 tarihli 1 inci Cenevre Sözleşmesinin 26 ncı maddesine göre, Hükûmetleri tarafından usulüne göre tanınmış ve yetkilendirilmiş olan Millî Kızılhaç Cemiyetleri personeli, askerî kanun ve nizamnamelere tâbi bulunmak şartıyla her zaman ve her yerde himaye edilecek ve saygı göreceklendir. Aynı Sözleşmenin 44 üncü maddesi, Millî Kızılay - Kızılhaç veya Kızılgüneş ve Aslan Cemiyetlerinin bu alâmeti farikaları kullanmaları hususunda hükümler vazetmiştir. İkinci Sözleşmenin 24 ve 25 inci maddeleri de Millî Cemiyetlerin himaye ve muafiyetlerinden bahsetmektedir. Harpte sivillerin korunmasına dair 4 üncü Cenevre Sözleşmesinin 25 inci maddesi, aile muhaberatının posta ile teatisi güçleşirse, Millî Cemiyetlerin yardımından istifade edilebileceğini, 63 üncü maddede ise şağil Devletin mücbir emniyet mülâhazalarıyla istisnaî olarak koyacağı tedbirler mahfuz kalmak şartıyla, Millî Cemiyetlerin, Kızılhaç esaslarına uygun faaliyetlerine devam edeceklerini beyan etmektedir.

Kızılay - Kızılhaç Millî Cemiyetlerinin faaliyetlerini iki kısma ayırabiliriz:

- 1 — Harp zamanındaki faaliyetleri : Millî Cemiyetler harpte
- 2 — Sulh zamanındaki faaliyetleri.

1—Harp zamanındaki faaliyetleri : Millî Cemiyetler harpte askerî yaralılara ve hastalara bakarlar ve yardım ederler. Keza harp esirlerine ve sivil tutuklulara ne milletten olurlarsa olsunlar yardımdan geri kalmazlar. Bu faaliyetlerini Askerî Sıhhiye hizmetine yardımcı olarak ifa ederler. Son harpte Millî Cemiyetler, harp esirleri, kaybolanlar ve muhasemat dolayısıyla ayrılmış aile fertleri arasında, malûmat verme ajansları rolünü oynamışlardır.

2 — Sulh zamanındaki faaliyetleri : Millî Cemiyetler sulhte zelzele, su baskını, kasırga, yangın, sarî hastalık gibi tabii âfetlerden zarar görenlerin yardımına koşarlar, sivil yaralı ve hastalara bakarlar. Sosyal Müesseselerin ve sıhhat şartlarının gelişmesine hizmet ederler. Ayrıca Kızılay - Kızılhaç ve Kızılgüneş ve Aslan Millî Cemiyetlerinin sulh zamanındaki, verem hastalığına karşı savaş'a yardım etmeleri icabettiği 1907 tarihli Kızılhaç Konferans'ından beri kabul edilmiş bulunmaktadır. Millî Cemiyetler Verem Savaş'ına, 1 — Bu hususta hastabakıcı yetiştirmekle, 2 — Verem hastalığının tedavisi için açılan dispanserlerle işbirliği yapmakla iştirak ederler.

Millî Cemiyetlerin çok mühim sulh zamanı faaliyetlerinden biri de Kan Merkezleri açmaktır. Bu sayede beşeriyete büyük bir fayda sağlamak ve birçok insanın hayatını kurtarmak mümkün olabilmektedir.

Asistan Dr. Leylâ ÖZCAN